

UNGARIA

REVISTĂ SOCIALĂ-STIENTIFICĂ-LITERARĂ.

BCU Cluj / REDACTOR EDITOR: ity Library Cluj

GRIGORIU MOLDOVAN.

ANUL III.

KOLOZSVÁR (CLUJ)

TIPOGRAFIA «LYCEUM» pr. GOMBOS et SZTUPJÁR

1894.

106401

BCU Cluj / Central University Library Cluj

AZ UNGARIA TARTALMA.

III. ÉVFOLYAM.

	Lap
I. POLITIKAI, TÁRSADALMI CZIKKEK.	
A harmadik év, <i>Moldován</i> Gergelytől	1.
Politikai szédelgés, <i>Moldován</i> Gergelytől	8. 69. 111.
Vád az esküdtszék előtt, <i>Dr. Jeszenszky</i> Sándortól	43. 61.
Egy fordulat. <i>Bozgán</i> Floreatól	97.
Magyarok — Románok, <i>Moldován</i> Gergelytől	129.
A legüdvösebb és leghazafiasabb törvény. <i>Pituc</i> Alberttől	177.
A magyar állami nyelv, <i>Moldován</i> Gergelytől	266.
Mi, szabad nép; <i>Moldován</i> Gergelytől	281.
Az erdélyi fejedelemség vezérpolitikája, <i>Dr. Szádeczky</i> L.-től	282.
Egy román a románokhoz, <i>Bozgán</i> Floreatól	345.
A Tribuna és az osztrák tribunicusok, <i>Bozgán</i> Floreatól	393.

II. NYELVÉSZET

A magyar nyelvbe átvett oláh szavak, <i>Dr. Szimyei</i> József	16. 51. 102. 157. 199. 257. 299.
Magyar elemek a román nyelvben, <i>Dr. Alexi</i> Györgytől	18. 55. 105.

	Lap
III. TÖRTÉNELEM.	
A középkor kezdete Magyarorszában, <i>Dr. Márki</i> Sándortól	2. 74.
Horea lázadása a magyarországi részekben, <i>dr. Márki</i> S.-től	118. 143.
Az erdélyi vajdák kronológiája a XIV-ik század végéig <i>Pór</i> Antaltól	152. 192.
A magyarok első érintkezés az oroszokkal, <i>Dr. Márki</i> S.-től	183. 229.
Kossuth Lajos, <i>Pituc</i> A.-től	265.
Megjegyzések <i>Pór</i> Antal «Erdélyi vajdák» című cikkéhez, <i>Werner</i> Mór dr.-től	287.
Az Árpádok és Nemanidiak, <i>Werner</i> Mór dr.-től	319. 358.
A szláv nép multjából, <i>Asbóth</i> O.-től	390.

IV. SZÉPIRODALOM.

Koronát szerelemért, <i>Jókai</i> M.-től	82. 165.
A Háromszéki lányok, <i>Jókai</i> Mór-tól	206. 259. 294.
Egy férj, a ki folyton párbajozik <i>Jókai</i> Mórtól	335.

V. IRODALOM.

Magyar költőkből. <i>Pituc</i> A.-től	22. (78) 126. 127. 165. 203. 213. 360.
Dalok a magyarból, <i>Bozgán</i> Floreatól	47. 263.

8

	Lap
Petőfi Sándor költeményeiből, fordította Pap C. János . . .	127. 163.
Eredeti költemények, Pituc A.-tól . . .	268.
Eredeti költemények Bozgan Floreatól	47. 263.
Gr. Széchenyi István, Pap C. Jánostól	127. 163.
Egy régi görög álmoskönyvről, Dr. Szamosi Jánostól	315. 255.
Kazinezy Ferencz, Pap C. J.-tól	333.
Virág Benedek, Pap C. J.-tól	359.
Tompa Mihály, Pap C. J.-tól	360.
Egy könyvről a tanítók részére	363.

VI. NÉPKÖLTÉSZET ÉS SZOKÁSOK.

Talányok, Moldován Gergelytől	91.
Büvészet, Moldován Trajántól	92.
Táncszók	94. 171.
Gruia, Novák fia; Pituc A.-tól	219.
Népköltemények	304.
Büvészet	371.

VII. VITAIRATOK.

A román ügy a képviselőházban (—)	28.
A mérsékelt bánságiak, Moldován Gergelytől	31.
Magyar hazafiság, Moldován Gergelytől	35.
Megjegyzések, Crix-Crax-tól	48.
A mi veszedelmünk, Moldován Gergelytől	49.
«Mik», Barbu Jánostól	235.

	Lap
Dolavrancea Ștefănescu Barb urnak, Moldován Gergelytől	269.
Lucaciada, Ștefănescu B.-tól	275.
Egy válasz, a szerkesztőtől	280.
Kik a magyarok és kik a románok? Ki kormányoz Romániában? Oltean N.-tól	290. 310.
A szomszéd világánál, Oancea G.-tól	311.
A nem egyesülés hasznai	325.
A memorandum-pör, Almășan N.-tól	331.
Románia népességének apadása	342.
A tanítótság és a mártírok, Crix-Crax-tól	374.
A román academia	505.

VIII. KÜLÖNFÉLE.

Gondolatok, (—)	94.
Az első éj, Bozgan Fl.-tól	215.
A magyar gyűlölet Romániában, Crix-Crax-tól, ...	223.
Egy nagy jelentőségű füzet	245.
Kossuth Lajos	264.
Apróságok, Crix-Crax-tól	218.
Románia népességének apadása Almășan N.-tól	307.
«Fenyő és rothadás» Xenopol N.-tól	308.
A közönség közéből	372.
Egy régi, de jó tanács	407.
Szerkesztői üzenetek	48. 175. 344. 376.
Könyvészet	175. 224. 312. 343.

CUPRINSUL UNGARIEI.

ANUL III.

Pagina

I. SCRIERI POLITICE-SOCIALE.

Al treilea an, de Grig. <i>Moldovan</i>	1.
Amețeli politico, de Grig. <i>Moldovan</i>	8. 69. 111.
Acusă în fața curții cu jurați, de Dr. Al. <i>Jeszenszky</i>	43. 61.
O întorsură, de Fl. <i>Bozgan</i>	97.
Ungurii — Români, de Grig. <i>Moldovan</i>	129.
Legea cea mai salutară și patriotică, de A. <i>Pituc</i>	177.
Limba de stat ungurească, de Grig. <i>Moldovan</i>	226.
Noi popor liber, de Grig. <i>Moldovan</i>	281.
Politica conducătoare a principatului Ardelean, de Dr. L. <i>Szadeczky</i>	282.
Un român cătră români de Floria <i>Bozgan</i>	345.
Tribuna și tribuniști austriaci de Fl. <i>Bozgan</i>	393.

II. LINGUISTICĂ.

Cuvintele române împrumutate de limba maghiară de Dr. Iosif <i>Szinnyei</i>	16. 51. 102. 157. 199. 257. 299. 380.
Elementele ungurești în limba română de Dr. George <i>Alexi</i>	18. 55. 105.

Pagina

III. ISTORIA.

Începutul evului mediu în Ungaria de Dr. Al. <i>Márki</i>	2. 74.
Revoluțiunea lui Horea în partea țării ungurești, de Dr. Alexandru <i>Márki</i>	118. 143.
Cronologia voievozilor ardeleni până la finea secolului al XIV-lea, Anton <i>Pór</i>	152. 192.
Primul contact al ungarilor cu al rușilor, de Dr. Al. <i>Márki</i>	183. 229.
Kossuth Lajos, de A. <i>Pituc</i>	265.
Observări la articolul lui <i>Pór Antal</i> intitulat «Voievozii Ardeleni de Dr. <i>Maurițiu Werthner</i>	287.
Arpadienii și Nemanidienii de Dr. <i>M. Werthner</i>	319. 348.
Din trecutul popoarelor slave, de O. <i>Asbóth</i>	390.

VI. BELETRISTICĂ.

Coroană pentru iubire de <i>Maurițiu Jókai</i>	82. 165.
Fetele din <i>Háromszék</i> , de <i>Maurițiu Jókai</i>	206. 259. 394.
Un bărbat care duelează mereu de <i>Maurițiu Jókai</i>	335.

V. LITERATURĂ.

Din poezii ungurești de A. <i>Pituc</i>	22. 78. 126. 127. 165. 203. 313. 360.
---	---------------------------------------

	Pagina
Cântece din ungurește, de Fl. <i>Bozgan</i>	47. 263.
✓ Din Petőfi, de I. C. <i>Pap</i>	127, 163.
Poesii de A. <i>Pituc</i>	268.
Poesii, de Fl. <i>Bozgan</i>	308. 342.
Contele Ștefan Széchenyi, de I. C. <i>Pap</i>	301.
Despre o carte de visuri grecească vechiă de Dr. Ion <i>Szamosi</i>	315. 355.
Francisc Kazinczy, de I. C. <i>Pap</i>	333.
Benedict Virág, de I. C. <i>Pap</i>	359.
✓ Mihăilă Tompa, de I. C. <i>Pap</i>	360.
Despre o carte pentru învățători	363.

VI. D'ALE POPORULUI.

Găcituri de Grig. <i>Moldovan</i>	91.
Descântece de Traian <i>Moldovan</i>	92.
Chiuituri	94. 171.
Gruia lui Novac de A. <i>Pituc</i>	171.
Poesii populare	304.
Descântece	371.

VIII. SCRIERI POLEMICE.

Causa română în camera maghiară de (—)	28.
Bănățeni moderați de Grig. <i>Moldovan</i>	31.
Patriotism unguresc de Grig. <i>Moldovan</i>	35.
Secături de <i>Crix-Crax</i>	48.
Primejdia noastră de Gr. <i>Moldovan</i>	49.
Observări de <i>Crix-Crax</i>	173.
«1848» de Ion <i>Barb</i>	235.

	Pagina
Dlui Barb Ștefan Delavrancea de Grig. <i>Moldovan</i>	269.
Lucaciada, de B. <i>Ștefanessu</i>	275.
Un răspuns, de redactor	280.
Cine sunt ungurii și cine sunt românii	290.
Cine guvernează în România de N. <i>Oltean</i>	310.
La lumina din vecini de Gr. <i>Oancea</i>	311.
Foloasile neunirii	325.
Procesul memorandumului de N. <i>Almășan</i>	341.
Decreșterea populației în România	342.
Dăscălimea și martirii de <i>Crix-Crax</i>	374.
Academia-română	405.

VIII. DIVERSE.

Cugetări de (—)	94.
Noaptea primă de Fl. <i>Bozgan</i>	215.
Ungro-mânia în România de <i>Crix-Crax</i>	223.
O broșură de mare importanță	245.
Ludovic Kossuth	264.
Măruntșuri de <i>Crix-Crax</i>	278.
Decreșterea populației în România de N. <i>Almășan</i>	307.
«Brad și putregaiu» de N. <i>Xenopol</i>	308.
Din public	372.
Un sfat vechiu dar bun	407.
Bibliografia	175. 224. 312. 344. 408.
Posta redacției	48. 175. 344. 376. 407.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

UNGARIA

REVISTĂ SOCIALĂ-ȘTIINȚIFICĂ-LITERARĂ.

Apare

(afară de Iuliu, August)
de două ori pe lună

REDACTOR :

GRIGORIU MOLDOVAN.

Abonament :

Pe an 6 fl. (14 franci.)
Pe 1/2 de an 3 fl. (7 fr.)

AL TRIELEA AN.

Cu numărul de față se începe anul al trielea în viața revistei noastre. *1893*

Au trecut doi ani de luptă și după doi ani, cu părerile noastre, stăm ca și o stâncă în mijlocul unei mări sbiciuite și tulburată de vifor. Valurile ne lovesc într'un mod furios, noi ne uităm cu blândeală și sperăm cu credința în Dumnezeu, că valurile se vor alina și razele soarelui, ale patriotismului adevărat, iară îș vor împrăștia căldura asupra mărei întunecate și răcită de furtuni.

Sîmțim o bucurie adevărată. După doi ani se arată semne de pace. Oamenii se întorc de pre cărerile conducătoare spre perire.

Noi dela început am fost de părere: ranele noastre Liga nu le va lecu. Balsamul nostru nu se află nici în Viena, nici în Praga, nici în București, nici în prietenia străinilor, nici în ocărirea instituțiilor statului unguresc care ni e patria. Statul unguresc e un stat constituțional, de sine stătător, independent; instituțiile lui sunt ale noastre. Și dacă acele instituțiuni pentru poporul rumânesc încâtva

sunt nefavoritoare, trebuie să ne întocmim treburile cu acei factori ai statului, cari ne pot ajuta, cu un-gurii, iar nu cu aceia, cari numai a ne strica pot.

Să nu facem ca pupăza cu cui-bul nostru. Să nu facem ca nebunul care 'și lovește pre mamă-sa în cap voind a se vindeca.

Fără voia unguirilor, fără corona ungurească, fără parlamentul și guvernul unguresc ranele rumânilor nu se pot lecu. Aceia care susțin că cu Liga, cu Viena, Praga, sau cu presa europeană vor învinge, aceia voesc revoluțiune. Poporul rumânesc e slav ca să se bată cu tripla alianță. Poporul rumânesc să fiă înțelept, cu înțelepciune la multe poate să ajungă.

Până-când conducătorii poporului rumânesc pē la spatele unguirilor, prin ocărirea instituțiilor statului unguresc, vor căuta drepturile lui, pân' atunci vom umbla pre căi rătăcite. Până-când presa Românică va fi imprudentă de să va amesteca în treburile altui stat, românismul nici în regatul rumânesc nu se va întări.

Ne temem nu cumva românismul să sufere lovituri pentru nebunia și obscuritatea nistor oamnei mari la gură. Însă ne temem nu cumva prosperarea patriei să fiă împedecată. Românismul și înflorire statului unguresc nu pot fi idei contrare; leagănul și melegarul românismului în regatul rumănesc trebuie să se caute, destul dacă noi în Ungaria putem trăi ca rumâni.

Nu facem bine când noi din o parte a Ungariei voim a face regat rumănesc și cei din regatul rumănesc pe pământul rumănesc samănă grăunțele rușilor.

Aceste ni vor fi părerile și în viitor. Ne vom sili a slugi interesele rumănești și a patriei.

Grigoriu Moldovan.

ÎNCEPUTUL EVULUI MEDIU ÎN UNGARIA.

DISERTAȚIUNEA A II.

(Urmare.)

Relațiunile etnografice ale teritorului ce zace la Ost dela lunca Tarcza-Hernád, is chiar așa de necunoscute precum e de nesigur: cine a vetuit pre ambe malurile Tisei? Spinarea nordică a Carpaților, apoi și picioarele laterali, au fost acoperite de codrii seculari și foarte ararcori a intrat sęcurea în acei codrii, fiindcă cei ce cercau după locuințe s'au potut așeza cu mai mare comoditate pe șesurile de o popularitate mai rară. Luncile rîurilor au format vinele cele fine a-le culturai, din care motiv o viață omenească mai spumegătoare găsim numai în cursul acelora. Cronicarii maghiari tac despre viață; cu toate acestea devin mai vii invențiunile. cari desmânt afirmățiunile cronicarilor avari cumcă înainte descălēcării slavilor în acestea ținuturi n'ar fi fost locuitori. Slavii din văilo Vagului, Garamului și Nitra s'au maghiarisat după descălęcarea Ungurilor, iar Slovaci de pe teritoriul împărăției de odinioară alui Svatopluc nu sunt alții, decât succesorii cehilor și ai Moravilor descălęcați acolo în seclul al XV-lea. Pe succesorii Iasilor, Sarmo-Slavilor, Cuazilor și Gopizilor îi cearcă neincetat prin părțile superioare,

cu toate că o parte mare din ei probabile că nice când au locuit ori văzut acele ținuturi. De pre acele locuri s'au pustiit și Keltii încă la ivirea seclului al IX-lea. Schiletele de oameni găsite în vezuniile Aggtelek, Baráthegy și Haligocz mărturisesc cumcă s'au ascuns și prin ânghetele învecinate câte o frântură de popor; chiar așa dovedesc și corzile de bronz — rari în asemănare — și alte invențiune găsite la Felka, cumcă locuitorii s'au îndesuit știind a-sę apęra și a-și cerea de agendele comune. Nu a fost Marcus Aurelius nice primul, dară nice ultimul, care a trebuit să-și dăe samă cu popoarele ce-și căuta patriă, ori doară ș-o apęra aceea. Șanțurile cele puternice trasę de cătră Romani dealungul drumurilor ce conducea din Panonia spre Dacia încă dovedesc, că au avut de a face în continuu cu locuitorii dintre Carpați, cari descindeau pro șesul inferior spre a prăda și răpi.

Linia aceea în care cade și poala Matroi (muntele Matra) e cea mai bogată invențiune de bronz; din acest motiv ea a fost cercată și înainte timpurilor istorice ca-și în timpul peregrinării po-

poarilor. Precum știm în aceasta linia cado și Vereczkoi-húgó apoi Budapesta și osia lacului Balaton, care își așa zicând călăuzi spre Italia, unde grăbiau câte și mai câte popoare însetate ca să aștepte ceea ce mai prețios decât aurul și argintul: *cultura*. Dintre acele popoare, cari mergeau din Rusia spre Italia, au rămas unele frânturi retrase lângă oarecare riu; înaintea venirii Ungurilor s'au fondat pe malul drept al Tisei de 2 ori câte o împărăție: *cea lună și cea avară*.

Causa, că acestea s'au slăbit întru atâta măsură în secolul al IX-lea trebuie să o cercăm mai numai în împrejurarea, că nu au format mai mult o copciă hotărâită între popoarele de origine Turco-tatară ce locuiau în Nordul și Sudul Ungariei. La Sud a decurs în măsura mare slavonirea Bulgarilor. Nu să poate presupune, că Bulgarii înaintea acesteia să nu fi venit în contact cu frații lor rămași spre Nord, și de cari ei s'au rupt în timpul lui Asparuch (cecece s'a potut întâmpla mai lesne dealungul drumului ce conducea prelungă malul drept al Latorcei și a Tisei.) Aceasta însă chiar atâta a potut înălța puterea Avarilor consăngeni, ca-și cât a putut-o debilita. După cum să poată arăta decurgerea slavinității pe aceasta linie — încă și pe timpul Avarilor — chiar așa de fundată ar fi și presupunerea, că afară de Avari ar fi descălecat în singuratecele puncte a-le Tisei și alți Turani și cu deosebire Bulgarii. Din această însă nu urmează cecece estrag unii din lucru, că ar trebui să cutegăm la o împărăție bulgară sistemată prelungă Tisa; dacă totuși ar fi rămas vr'o trupină bulgară mai tare, care ar fi fost chemată a păzi organizațiunea străvechiă față de confrății săi dela Sud, și care ar fi avut vr'un șef care să poată insista atacurilor esterne: aceasta n'ar fi o presupunere chiar esagerată. Cunoaștem pe un scriitor — nu Anonymul — care grăiește despre Bulgaria dintre Tisa și Dunăre; după un alt scriitor, Carol cel Mare ar fi cedat malul stâng al Dunărei împăratului grecesc. Nu e dară surprinzător, când aceste frânturi bulgare nepotând

sta față cu Ungurii, cer ajutor dela Grecii; nice aceea nu ne îndreptățește la alarmare, când ar trebui să cercăm la Bulgarii dintre Tisa și Dunăre o viață de stat dezvoltată ori solidă. Dacă prelungă organizația lor fundamentală au fost apte a rezista contra atacurilor, aceasta o potom atribui doară numai împrejurării, că ei au atras în partea lor și pre gazdele de odinioară, adică pe Avari. Aceștia fiind subîmpărțiți au potut avea și alte întereșe pe malul stâng al Dunărei chiar așa ca și pre cel drept, de unde au ușurat munca Ungurilor. Aceia încă o posibil, ca Bulgarii să fi venit aici în stare slavizată; în acest cas ar fi ușor a ști: pentru-ce au avut Ungurii a primi la ocuparea patriei atâtea cuvinte și numiri de localități în limbă slavă. Slovenii bulgari au înmulțit — la tot casul — tesaurii de cuvinte ungurști.

După apotezma ocupării patriei, voivodul Ond deșinzind între Tisa și Dunăre unde să fi fost populațiunea bulgară, a edificat fortareața Csorograd respective Csongrad cu brațe slave. De aci să vede că dacă acestia n'au fost Bulgaro-sloveni, atunci au fost la tot casul supuși de ai Slavilor eliberați de Unguri — firește descendenți de ai Bulgarilor și Avarilor de originea Turco-tatară. — De altcum nu trebuie uitat, că Bulgarii tradițiunilor naționali, abzie foarte lesne — în urma apărării fără de rezultat a Ungvarului — departea dintre Carpați și gura rului Zagyva, cecece iară argumentează că pe acolo populațiunea a potut fi foarte rară. Pre însuși capul Bulgarilor îl numește Anonym Titeli, căci după dânsul numai în aceasta parte sudică a fost un atac serios. Acest duce încă a cerut ajutor dela Bulgarii suduci și dela Împăratul grecesc. Prostimca și lăutarii ungurești încă și prin secolul al XIII lea povestesc despre Bulgarii de prelungă Tisa-Dunăre și cei de preste Sava. Conform stărilor Tisa-Dunărei mijlocii au potut fi și malul stâng al Tisei superioare, apoi cursul central până la Mureș, unde notariul Anonym amintește să fi fost un Imperiu chazar sistemizat.

Numele Csongrad, Bihar, Dobrițin și alte localități dovedesc, că pe acel pământ au locuit orecândva Slavii, dar acumă aceia îs foarte reslățiți ori că nu să găsesse de loc. Ei au potut locui pre aici numai înaintea ocupării patriei, ceace nice aici nu oschide, că ei ar fi convețuit la o altă cu popoarē de origine Turco-tatare. Zisa ocupării patriei încă amintește, că conducătorul unguresc Zoard a descălecat mai întâi pe teritorul Bulgar; aceasta însă a facut'o atunci, când conform tradițiunilor notate de notariul Anonym, Arpad a decherat la Pusztaszer teritoriul ocupat de stat. Atari decatementuri populali nu-s fară esemple în istoriă. Numele de localități din vremea Cazuarilor le găsim și până astăzi în părțile Criș-Tisa-Mureșului, și deși scriitorii bizantini nu amintesc despre Cazuarii ungureni, totuși nu e urmare să-ne îndoim în esistența lor prin aceste părți. Ei au aparținut popoarēlor Turco-tatare, ce au locuit prin sudul Rusiei și totuși despre relațiunile lor au scris mai mult geografi arabi și perși apoi și călători.

În contra Ungurilor — după notariul Anonym — s'au luptat la Bellard de pământul Cazuar eroi de a »*adunăturilor din tot felul de nezuri*»

El zice, că în realitate cazuarii jocau o rolă de conducători preste popoarē de multe limbi. Poligamia principelui lor arată, ca ei au fost Muhamedani. În faptă la ei au avut intrare și trecere toate trei religiunile monoteiste; cu toate acestea în patria lor — Rusia sudică — majoritatea era prelângă religiunea mozaică; în orașele mai mari însă aveau și Muhamedanii moșiele (temple).

Cu toate-că Cazuarii erau așa de răbdători în ale religiunei, totuși o parte a Muhamedanilor s'au lăsat moșiele și s'au cercat locuințe nouă în patria noastră de astăzi. Ei au adus aici cu sene și cunoșcința clădirea de fortărețe, astfel că Ungurii au putut cuprinde fortăreața Bihariei numai după asalturi puternice.

E băttător la ochi, că regele Cazuarilor cu ocașiunea strămutării lor de aici, propune Ungurilor — ca fostilor aliați

— ca să-și aleagă principe. Pe pământul acestei patrii deci Arpad alege pentru fiul său de soțiă pro fata ducelui din tradițiunelopoporului cazuar. Aceasta, dacā e invențiune, e una din cele mai logice. De altcum trebuie să aprețim și aceea împrejurare interesantă, că numai singur notariul Anonym face amentire despre Cazuarii în această patriă, precând ieromonachul Europei centrale și alți scriitori — pe a căror predări să basază și el la una-alta — nu cunosc în toată Europa acest popor Ural-altaic atât de ponderos în privința politică. De altă parte ar fi fatal a afirma, că un notar al unui roge unguresc ar putea comite o atare eroare în șirul unei generațiuni regale, mai ales scriind și atribuind lui Zsolt de muierē o fată de un principe a unui popor subjugat.

Rola principală la Sud, în partea stângă a Mureșului până la Tisă și Dunăre, o jacau iarăși Bulgarii. Aceasta e partea Ungariei în care găsim — dar din timpuri cu mult mai târzii — colonii bulgare. Atâta însă e sigur, că în secul al XIII — din acele părți sudice — Bulgarii muhamedani și respective Izmaeliții frecventează școalele principali ale Arabilor alepoi, maghiarisându-se atât în limbă cât și în port sau îmbrăcăminte băttător, că aceasta frântură de Bulgari în privința religionară stă altcum decât Bulgarii bălcănieni, cari în secul al IX-lea erau deja creștini. Ea, adevă până în secul al XI-lea e păgână; pe acest timp o parte — în timpul St. Ștefan — acceptează creștinătatea, altă parte acceptează religiunea izlamă. Dacā oarecare cronicar din secul al XIII-lea nu poate scrie ceva sigur despre naționalitatea lor, atunci e sămn, că până la acel timp s'au contopit în Ungurime. Numai numele principelui lor: *Glad*, ar arăta slavinisare. Deja pre timpul lui Baján s'au luptat Bulgarii subjugăți de Avari cu Priscus ducelē Romei ostire chiar pre Șesurile Torontalului și ale Timișului, — dar nu aflăm urme despre rămăneroa lor aici. »*De posse ad esse*» ar fi o deducțiune nerecunoscătoare, cu toate acestea trebuie să-ne presupunem

— ca-și la distingerea celorlalte colonii ale Bulgarilor ungureni — că din partea sudică s'au întemplat peregrinări, și mai ales din partea evenimentelor neindestulite cu relațiunile generali ale Bulgariei delângă Dunăre. Și dacă atari Bulgari au locuit într'adevăr în părțile Tisei și ale Mureșului, oare pentru-ce nu s'au aliat cu dâșii contra Ungurilor principele bulgar Simon, ca unul ce era ucizător de Unguri? Despre aceasta nu scrie publico nico o cronică. Ungurii, cari peregrinau prin sudul României de astăzi, totuși nu au venit aici pre la Sud deși ca despoiați de patriă prin Bulgari, ar fi trebuit având cauză să-și alcagă calea cea mai scurtă. Și în loc ca să fi intrat pre la Dunărea de jos (căci este cine să afirme, că s'a întemplat așa) ei au ajuns în valea Dnestrului și Stry, ca să descindă preste dealul Vereczkei în luncile Laboreza-Bodrog-Tisa. Alogerea acestei căi ne dă a crede, că Bulgaria v'au avut colonii în părțile sudice ale Ungariei. Istoriografia Anonymului face amentire în acest ținut despre *Valahi*, numind Ardealul — cu excepțiunea Săcuimei — de Valah. Însuși numele principelui Gyalu, ce în samnă «Dealu» arată ca a fost Valah. Între meritele cele mai mari ale șcionței istorice maghiare din acest seclu să numără aceea discusiune, care s'a pus în curgere față de locuirea Valachilor ardeleni în acelea părți deși aceea discusiune nu s'a continuat totdeauna cu deplină lămurire. Problema mea nu este a descrie această discusiune, — continuată de ambe părțile firește cu toate armele puternice ale științei față de împrejura, — că: *oare romanisați is succesori romanilor (rumuny) cari au locuit totdeauna în Ardeal, ori doară venit-au ei aici și-și în România din părțile Dunării inferioare?* — încă nu s'a rosolvit.

Valahii ardeleni au fost seminomazi încă și prin $\frac{1}{2}$ seclul al XVIII-lea; numele lor la noi au înscimnat nu numai națiune, ci și viață păstorească. Pucinoale cuvinte împrumutate decătră Maghiari din limba lor, ne conduc la viața nomadă. Nu sunt urme, cari ne ar face să presupunem, că ei au fost părtași ai culturii celei în-

alte romane; din contră cunoaștem și una miiă de cuvinte, cari au trecut din maghiară în valahă și cari toate is din perioada mai desvoltată a vieței de stat, sociale ba chiar și din despre originea Românilor, adecă să credem că ei is cei mai vechi locuitori ai Ardealului, ori că în privința suscepterei culturii lor și a limbei străformate în Peninsula balcanică au predominat de Dacii rōmași aici: atâta e sigur, că despre cultură ardeleană în seclul al IX-lea n'a potut fi nico vorbă. Orașale zăceau în ruine, și chiar dacă s'au renoit precum a fost Sarmisegetusa — adecă pe ruinele Ulpiei Traiane Grădiștea — totuși pe acolo sub influință slavă au potut vagabunda numai Dacii romanisați, cari is căștigau pânea de toate zilele nu din economiă, ci mai mult din viață pastorală. După afirmările cronicarului, Deal (Gyalu) a ținut pept cu Maghiarii în fruntea popoarelor Slave și Valahe; el să fi condus și Avari contra lor. În Ardeal, dacă au trebuit să se lupte cu Ungurii, ei s'au potut lupta cu un atare popor, care a trăit în stat deși nu și-l'au creat după toate formele. În aceasta privință succesiunile cele mai proaspete au fost singur ale Avarilor, cari au potut folosi și poporul pământului — sesiunei — adecă pe Slavi și Valahi, dupăcum numeșe cronicarii nostrii pre cei rōmași în Ardeal, ca succesori de ai Dacilor.

Atât după datele cronicarilor cât și mai ales după tradițiunile poporali să ști, că în Ardeal a mai trăit un popor între Hargitta și ținutul muntos ostie, ba chiar și po inclinăturile vestice ale Hargitiei. Acesta e poporul Săcui, care is iea originea dela Huni. La afirmarea istorică cum că Săcuii is de originea hună Paul Hunfalvy face observarea, că însăși limba lor confirmă a nu fi de origine hună ci Unguri ca și cialalți, dupăce limba li-s'a format sub una și aceeași decurgere socială și culturală. Săcuii nu-s rassă deosebită, ci ostășime confiniară, fie ei ori de ce origino. Atestatul limbistic, e un argument puternic contra originii hunice a Săcuilor. Ori și cât de generală ar fi tradițiunea poporală — care vestește ca

dogmă originea Săcuilor — totuși nu poate sta în față — fără frică — cu atestatul limbistic. Fabulele, cari au trecut nu prin cărțile pedantice ale cronicarilor, ci prin cercurile familiari dela tată la copii și au rămas seclii întregi neștirbită, ar afirma înzădar: cum au ajuns o frântură hunică — după apunerea Imperiului hunic — în Săcuime. Baltamul lui Ciaba (Csaba), calea oștirilor și frumoasa fabulă despre așteptarea lui Csaba, is togmai așa trențării în mâna istoriografiei, ca-și numele tuturor acelor localități din Săcuime cari eternisază memoria lui Atilla, Réka, Csaba. Conform acestora, mitologia păgână încă n'are putere de argument, pentru că aceea a putut fi și la Săcui, dacă ei is frânturi de ale Maghiarilor descălecați acolo. Aceea însă, că aceasta mitologia săcuiască ar fi locală, ori că împrejurul Budei poporul păstrează memoria ierarhiei păgâne, apoi că și acela știe grăi și a grăit despre altare sacrificatoare apoi despre tufisă și parcuri sacre până a nu auzi ba doară până încă nu s'a fost scris cronica săcuiască din evul al XVI-lea, — toate acestea le poate crede numai acela, pre care-l interesază singur filologia. Da încă, dacă ne-am ocupa și cu tradițiunile, care cearcă teocrația pe înclinăturile Hargitei, mai vorbind și despre rassele de Săcui?

În genere luat, în secolul al IX-lea au vătuit cel mult un milion și jumătate de locuitori — în Ungaria, — dintre cari majoritatea au aparținut rassei ural-altaice și ramurei slave-arice. Membrii amânduror popoare au stat departe de cultura, care sub influința principiilor producătoare ale evului mediu, s'a putut desvolta în un stat consolidat. Aici deja s'au ivit mai multe puncte centrale decât popoarele de deosebite limbi ce au trăit în țară. În cercul acestor puncte centrale deosebite nu să poate închipui o organizațiune fundamentală separată, pentru că aceasta nu ar fi suferit elemente streine. Din contră aici rola principală preste deosebitele naționalități au dus-o frânturilo de Avari dominanți mai de nainte. Ei însă în lipsă de un adevărat contrapond

politic au fost înepaci de a documenta caracterul dominant avar, ori bărem să se poată păzi influința desnaționalisitoare a acelora.

Chiar așa stă lucrul și cu Bulgarii și Cazuarii, cari mai mult fiind refugiați politici, n'au putut da subjugăților lor — aparținători altor rasse — o direcțiune staveră de desvoltare. Pe ei i-au condus mai mult nu succesiunile statului Roman, ci cele ce s'au format pe teritoriul Ungariei, dar cari relative au căzut foarte repede; acestea-s succesiunile Imperiului Hunic și Avar Statele lor înzădar au ajuns punctul suprem al garanțiilor stabilității, căci totuși au format confederațiune permanentă și încă din cele mai diferite elemente. Imitarea în mic a ce a fost mare, a potut conduce numai la rezultat momentan. Statele mărunte formate astfel, fiind în vecinică nesiguranță, au vegetat numai de azi pre mâne și abia cugetând despre cultura necesară la o organizașie stabilă: s'au spălat și subîmpărțit la primul atac mai serios al unui alt popor organizașit în regulă.

Acest efect s'a ivit în ocuparea patriei Maghiarilor. Presentarea lor a pus capăt particularismelor. Ei au creat iară stat unitar dela cursul central al Dunărei și pânăla malul Tisei, bunăoară ca-și Hunii și Avarii. Aceasta a fost așa din motivul, că națiunile asiaticе s'au păstrat conștiința de sene — adusă de acolo — și numai târziu au abzis de dēnsa, când adecă Europa 'și-a arătat antipatia față de ele. În aceasta privință Europa a învățat multe dela acele națiuni, și ele numai dupăce n'a putut pētrunde în altă direcțiune față de ea, s'au acomodat pretensiunilor vicșei europene. Împrejurarea cumcă astăzi Ungaria o formată acolo, unde a fost creată și înainte de această cu 1000 de ani dovedește, că națiunea maghiară ca organizașiune politică, a fost mai aplicată a accepta spiritul public european.

Ungurii au ajuns în Ungaria nu pe calo descensionară, ci pe calea ocupărei. Descensiunea lor s'a întēplat numai în ținuturilo impopulate; celelalte și lo-au eluptat cu coarda, ba ei au diplomatisut

pe câmpul bătăliei și cu Cazuarii. Dreptul public maghiar a făcut și după aceea diferență între titlul bunurilor câștigate pe cale descensionară și pe calea ocupărei. Împrejurările ocupărei patriei — și în urma vorbelor multe ale Anonymului — pot fi dubie și defectuoasă, cu toate acestea esenția lor adevărată: *ocuparea patriei*, la toată împlinirea e *faptă*. Conform datelor interne, ocuparea patriei nu s'a întemplat între ingratitude și dacă cronicarii și scriitorii esteri — începând dela Someda și până la Domenico — afirmă că Ungurii atârnavă de oblâncul șelei capete sângeroase de a inamicilor și apoi istorisând și despre alte sângerări de a Ungurilor: aceasta trebuie luată mai mult în timpul cârligitelor infame, decât cu ocaziunea ocupărei. Poporale învinse — mai ales cele interne — nice după bătălia dela Riada și Augsburg nu s'au răsculat contra subjugătorilor.

Și oare — în genere — celelalte state a-le evului mediu, s'au creat cu mai puțin sânge?

Ungurii și-au căutat drepturile cetățonești în Europa chiar sub acel titlu sub care și l'au cautat și partea cea mai mare a celorlalte popoare într'aceea, că nu li s'a deschis o ocaziune așa binevenită pentru anularea culturii ce domnea, deși ei au venit destul de târziu, ca să găsească cu adevărat și în aceasta patria o atare cultură. Ei au dat aici mai mult de lipsa reedificării decât de a ruinării.

Ori doară civilizațiunea să deplângă căderea Moraviei-mari?

Statul lor a fost format în un atare loc, unde înainte de aceasta cultura romana n'a putut pătrunde nice în gradul cel mai mic; și deși în anii primi ai creșterii au arătat o cultură corespunzătoare celei Europene, totuși viața de stat le-a durat abia 2 seclii, pentru că nu s'au putut câștiga merite pe terenul cultural. Precum relațiunile interne n'au putut împedea pre națiunea maghiară — ce era organizată militărește destul de bine — dela ocuparea patriei, așa și relațiunile externe nu le-au putut răpi curajul. Mai în acele timpuri două puteri mari au

chemat în ajutor pe barbarii cronicarilor, acelea-s Germania și Roma (imperiul). Cea dintâi era pe atunci în splendoarea măriri (gloriei). Dela despărțirea ei de Roma vestică a trecut un jumătate de mileniu, așadară un timp de ajuns pentru întruparea ideilor lui Trebonian, cari sumate în codex Justinianicus, au fost stâlpii cei mai puternici ai despotismului. Pânăcând aceasta Monarchie bine organizată a trebuit să pășască cu putere generală contra arabilor dela Sud, a devenit incapace a să măsoara triumfal și cu vecinii imediați, adevărat cu statele măruntăle din Peninsula balcanică. Așadară contra lui Simon principele bulgar, a chemat întru ajutor pe Unguri. Împărăția turcă nu s'a înțeleptit din pășaniile trecutului; în prima liniă ea să poate acuza sângur pro sine, după ce în decurs de un mileniu adacă dela pășirea Hunilor și până la erumperea Turcilor, ea a lăsat a veni în atingere și a fi inundată de popoare, peregrine. Ca să scape barēm momentan de atari valuri, ea a chemat în ajutor nu odată chiar atari popoare, cari doară le-ar fi încunjurat Monarchia, așa d. e. Unguri. Nenorocirea acestora a adus cu sine de s'a fondat pe malul stâng al Dunărei un stat puternic și bine organizat.

Ce s'ar fi ales din Europa, dacă deodată cu Arpád ar fi șezut pe tronul Romei orientale un ingeniu de pânura lui Mánuel; ori dacă în seclul al XII-lea nu ar fi fost Ștefan III-lea, ei ar fi trebuit să se lupte cu oamenii de pânura lui Marót, Glád și Zalán?

Cealaltă putere: Imperiul germano-romană, încă era tânăra, căci nu s'a fost organizat de ajuns. Abia s'a despărțit de către imperiul frances în anul 887 și nu s'a putut considera mai mult decât alianța destrinsă a celor șapte duci. Împăratului Arnulf, prolângă toată istețimea individuală, abia i-a succedat întruni prelângă contra aceste țări măruntăle în cari — încă înaintea de el pe timpul lui Tacitus — au fost chiar așa năsuințele descentralizare, ca-și cu 800 de ani mai târziu sub Ltpot I. și Ludovic al XIV-

lea. Immediat după moartea lui s'au început în Germania rîvnă periculoasă a «*itio in partes*», din care motiv tîndrul stat a putut deveni prea ușor obiect de jaf la Unguri, Normani și Slavi.

Conform acestora la sud în Grecia s'a ivit afectarea centralisătoare, iar la Nord vest în Germania rîvna de descentralizare, cari au dat ansă Maghiarilor nu numai la fundarea statului — prin învingerea popoarelor mărunte ce le sta în cale — ei și la un atac comun contra vecinilor lor. Aliații cei mai buni li-au fost acei domni feudali italieni și germani, cari și-au erezit feudalitatea împreună cu titlurile dela părinți; dar precînd dîșii s'au luptau între sene: preprincipi — în luptele esterne — iau lăsat sînguri deși dela accia abia ar fi putut pretinde mai mult ca cît le-au dat deja.

Sesiunile feudali în Europa vestică, cu deosebire în țara organizătoare Franca, au devenit ereditate numai în a doua jumătatea a secolului al IX-lea. Puțini domni s'au aflat îndestuliți, cari își arau alodialele — «*paterna rura*» — cu boii. Fiecare să năsuia a-și câștiga averi nesfarmîndu-și capul cu interesele de obște ale țerei. În aceasta privință domniul mediu abia au fost mai buni ca

speculanții de bursă de astăzi. Dacă ar fi succos principilor cecace au intenționat prin sistemul feudal, adevărat crearea unei miliții care în tîmp oportun să poată sta la dispozițiune, atunci de bună samă cît armele ungurești ar fi fost încoronate — în străinătate — de mai puțin succes. Istoria Romei a arătat deja, că nu o bine ca ostașul să fie proprietar de pămînt.

Virtuțile militare ale Maghiarilor numai atunci au început a-s'înmuia cînd — mai ales în vremea Arpazilor — tot elementul a fost început a umbla după proprietăți. Imperiul turcesc încă a plătit cu neglijința propriei încercarea, cu care au făcut pre Ianicieri și Spahiți domni feudali în permutățiunea sa asiatică.

Domniul feudali își prețuiau regele după darea de mîna, dupăcum a glorificat și Tripartitul (*Hármas könyv*) pre Andrei al II-lea între a cărui succesorii într'adevăr au fost și sînți.

Societatea și viața de stat a Europei occidentale din secolul al IX-lea, a fost în cea mai mare ferbere cînd a văzut sosirea Maghiarilor ca o noava invasiune poporală.

(Va urma.)

Dr. Al. Márki.

AMETELI POLITICE.

(Broșura: *Politikai szédelgés.*)

(Urmare.)

III. Liga «culturală.»

Sub stăpînirea partidului liberal încă au fost ochi cari ținteau spre Ardeal. A fost o reuniune («*Carpații*») a cărci scop fu: A ajutama și sprijini elementele lenoase cari veneau din Ardeal și cari trăcau sîngur din «*naționalism*». Aceste elemente nu orau bino văzute de indigeni pentrucă speculau după pînca și după poziția lor. Sub vîlul naționalismu-

lui și a martiriului s'au cuibărit în presă, în officii cu un cuvînt în toate straturele sociale. Reuniunea era condusă de un comitet compus curat din elementele emigrate din Ardeal sub conducerea lui *C. Dobrescu*, avînd organul lor propriu («*Independ. Roum.*») care sub direcțiunea lui *Ciurcu* era unicul care atăca în acele vremuri statul maghiar.

Opiniunea românească sub guvernarea liberalilor îi considera pre acești

«carpațiști» cari lucrau orbiși, ca neșto oameni ce suferau de boala nebuniei politice. Nu-i sprijineau nico material, nico spiritualmente. Dispunea numai preste câteva mii de franci și lumea numai atunci știea că și aceea reuniune există, când cu ocaziunea adunărilor anuale toastau la banchete despre «cucerirea» carpații lor.

Nime nu-i incomuda. Viața socială îi considera drept visători iar' lumea politică nice în samă nui băga. Acosta ne-băgare în samă însă le dădu curaj.

În a. 1885 reuniunea făcu o prostie ne mai pomenită. Tipări proclamațiuni revoluționare și le trimisărē în Ardeal prin agenții lor. Și ce era în aceste proclamații? *Detronisarea bunului și înțeleptului nostru rege Francisc Josif I*, proclamarea unui rebel ne mai auzit în contra maghiarilor; sancționarea focului, uiciderii și pustiirii. Și acesta au împărțit-o în toate direcțiunile; dascăli, preoți, advocați, posesori, economi, industriași căpătau cu sutele din tipăritura roșie a cărei rezultat fu că pre autorii aceleia pre Ciureu, Săcășan și Ocășan cu alți trei fărtați ai lor statul român i-a esilat din țară, scriptele reuniunii le-a confiscat iar pre însăși reuniunea o disolvă; dar în Ardeal nice o voace nu s'a rădicat care să fi aprobat aceasta prostie și abusare de interesle românilor ungureni.

Acosta avu însă efectul său în altă direcțiune. Esilarea au folosit'o conservativi cari își azi la guvern spre scopul lor contra liberalilor agitând în favorea celor esilați și contra actualului guvern atât în cameră cât și în senat și în jurnale.

Bătrânul Cogălnicean floare oratorilor români și auctoritate și din alte puncte de vedere, prin o vorbire fără intrerupere de 4 oare apără pre revoluționari atăcând pre maghiari și guvern. I. Brătcean ministru președinte apără eșcellent interesle guvernului. Încă și acum par' că auzim vorbele:

«Dacă românii Ardeleni au de-și trage samă cu Ungurii, răfuiască-să în patria lor nu abuzezē de ospitalitatea țerei românești, nu ne causeze greutăți, nu

espue statul Român complicațiilor cari împedecă libera dezvoltare a regatului român.»

Acosta e asertiunea corectă. Dar' de aici în colo conservativii continuu s'au folosit de asta ca armă contra guvernului liberal român până ce în fine acesta căzu, alungat fiind la 1888 nu prin voturi sau alegere ci prin brachiul conservativilor. De atunci apoi ei conduc caustle statului român conform unui program forțat.

Prin aceasta elementele de disordine cari aveau aspirații carpatine au câștigat teren mai liber. Guvernul nou vedea cu ochi buni că privirile comune se îndreptau în afară spre o întrebare străină care pre România nu o interesa întru nimica. Și *Catargiu* nu avea multe greutăți căci guvernului îi era tot-atâtă numai forma să fie legală.

Astfel s'a înființat apoi în 24 Ianuarie 1891 *Liga* română pentru *unitatea culturală a tuturor* românilor. Eacă câteva puncte din regulamentul fundamental a aceleia:

§. 1. În 24 Ianuarie 1891 să constituie în București *Liga* pentru unitatea culturală a românilor.»

§. 2. Scopul înștițuției este: a apăra simțul de solidaritate între toți românii și a susține mișcare care să legitimeze misiunea românilor în Orient.»

«§. 3. Spre ajungerea acestui scop se va nșui pre următoarele căi:

a) va înființa reuniuni de cetit și biblioteci,

b) va oda cărți populare,

c) va sprijini aparițiunile cari vor sșervi spre ajungerea scopului ligei,

d) ține adunări și prelegeri publice,

e) aranjază sșerbări în memoria mărimilor istorice,

g) fundează fond de ajutorare prin donațiuni benovolente, pensii anuale, testări etc.»

«§. 7. *Liga* e condusă de comitetul de 21 comisiunea este, din 11 membrii.»

«§. 10. Comisiunea ține pe fie care an două adunări generale în novombro și mai.»

Scopul ligei ar fi deci a griji de *solidaritatea culturalei* românilor din statul român și din străinătate și a *legitima misiunea culturală a românismului în orient*. Aceasta misiune e în mâna studentimei carea și a știut asigura majoritatea în comisiune.

Titulă — problemă — noauă, curent nou. Cu mic cu mare făceau la tambălău prin România, că acum au aflat peatra înțelepțiunei: «*unitatea culturală!*» Cine ar putea denega dreptul de esistență a ligei în forma aceasta, cine își va reținea obolul său dela atingerea unui scop așa mare, care avea a pune pre toți românii despre rotogol sub o pălărie. Deja tot studentul vedea realizat visul lui Papiu Ilarian; studentul își aruncă la o parte studiile; profesorul își părăsește catedra, industriașul stativetele, învățatul microscopul său, medicul pre pacienți și grăbese a ajutora pre ligești, a bea pre la banchete, a ținea dicții prin congrese, a serie prin foi, a aranja alaiuri demonstrative. Un foc, o pară luă putere dela marginea Dobrugei până în marginea cea mai esternă a Moldavei. Toți erau cuprinși de o ametală, toată ființa vietuitoare și tot omul fu convins firm că numai chiar liga a lipsit ca statul și nația română să fie puternic în instituțiuni și mare în cultură. Cetățenii și-au strins la un loc obolul iar sub impresiunea asta legislațiunea pune pe dispoziția ligei 750000 franci «*pentru ajutorarea școalelor și bisericilor din străinătate.*»

Eram prea convinși că Liga să va năsuși spre atingerea scopului său. Am luat pre sigur că statul român astfel își va legitima misiunea sa culturală în răsăritul Europei, că va forma instituțiuni liberale; se va năsuși spre alcătuirea unui stat tare, cult și liber servind străinătății de drept model întru respectarea drepturilor și moravelor internaționale, așteptând ca statul mamă va crea «*uniunea culturală*» prin răspândirea învățătorei române. Eram în firma speranță că soarele cultural al României va lumina orizontul întunecat a apusului creând astfel laudă și renume ginte latine.

S'a început lucrul și din activitatea produsă s'a desfașiat ținta adevărată, unica năsușină care dovedi mai celatant ca ziua sênină că:

a) Liga nu are scop cultural

b) Unicul scop i-e a revolta populațiunea română din statul Ungar și pacea internă a aceluia; innegrirca poporului și instituțiunilor maghiare prin scornirea de calumnii și minciuni.

Numele, statul ligei, e o minciună. Scopul ei cultural e un covor care acopere intențiunea curat și destul de invederat revoluționară.

«*Cine stăpânește Ardealul — zice Papiu — e stăpân dela Tisa până la mare*» (Marea Neagră).

Va să zică pentru atingerea scopului, spre realizarea idealului român mai întâi trebuie ocupat Ardealul până la Tisă.

Acastă este misiunea — sub rosa culturală — a ligei. Îi stă însă în cale statul și națiunea maghiară, stăpânul legal al Ardealului de o mie de ani. Europa poate spune că acest popor fu totdeauna apostolul ideilor libere. A știut conștepe ideile fie-cărei epoce acordându-se în serviciul aceleia. Reformația nu s'a lătit decât până la Carpați iar națiunea maghiară a apărât civilizația apusului contra hordelor turcești și tatarce. A fost tot deauna un stat constituțional, liberal în instituțiunile sale și nici când nu i-a plăcut jugul.

Acastă stâncă are a-o delătura Liga.

Înaintea noastră stau răpoartele Ligei de doi ani cari ne spun apriat că pre ce căi a umblat Liga, spre a dărîma acel pârte puternic care de 1000 de ani stă sus și tare în serviciul civilizațiunei. Și care fu arma cu care a luptat în acest timp în lăuntru Europei și afară: calumnia și minciuna, sudalme și blastămuri, ură nemai pomenită și denegarea dreptății față față.

În serviciul acestei calumniări și minciuni aflăm tinorimea, scriitorii, presa și pre cei mai mulți factori ai legislațiunei din România. Apostolii acestei calumniări peregrinează prin Europa, prin

redacțiunile foilor: cerșese audiență prin antișambrela diplomaților, simpatii față de cauza românilor contra vandalismului, barbarismului și sălbăticiilor asiatico-maghiare. Și că cari sunt acele minciuni, vom vedea, aducem aci numai tonul de care să folosește liga în Europa față de maghiarii. În broșura sa «Cine's rumâni și cine maghiarii» iacă cum descrie (I. Athanasiad) nația maghiară:

«... turmă de porci.»

«... națiune sălbatică, barbară, provăzută de providență cu simțul nimerniciei, sălbătăciei, pustiirii și ruinărei.»

«... sunteți o poporațiune țigănească, pre lângă voi trece civilizațiunea și să sparge în sălbătăcia voastră.»

«... hoardă sălbatică din Asia cărei nice nu i șede bine acum în Europa.»

Dar la ce să continuăm! Sprăhuetecii Ligei așa cred că cultura și trecutul milenar al unui stat să pot nimici prin câteva frasă mângăitoare.

Buchetul acestor minciuni și injurări, adunate de-a lungul Europei contra maghiarilor cu bani scumpi, îl aflăm în raportul prim al «Ligei.» Al doilea raport ne dă samă despre aceea că câte foi, câți diplomați a câștigat Liga contra maghiarilor.

Resultatul Ligei în decurs de doi ani este:

- a) două raporturi,
- b) un memorandum și o replică politică,
- c) număroasă comunicato jurnalistice injurătoare,
- d) aranjarea deputățiunei — monstruoasă politice la Viena,
- e) patru congrese în România.
- f) 40 banchete.

Am luat ambe raporturile de-a-mă-nuntul cercând că întru cât a servit Liga scopului ei propriu; cu ce a promovat în decursul alor 3 ani de zile cultura generală, câte cărți a tipărit, câte școale, câte biblioteco, câte biserici a fundat și mai cu samă am cercat «sămădașul» să vedem că cum a elocut mulțimea de bani adunați; dar' nice poveste, Ligu nu dă nici o peană baremi ștudentului sër-

man, nici o carte poporului român, nu a făcut nice o școală, nici o biserică, nici barămi o bancă în școală, ci a prădat tot capitalul pentru realizarea unei minciuni fără nice o dare de samă. În zădar cereăm în răport modul întrebuintărei averilor ne prezentându-ne nice acca că unde a elocut băni. O reuniune culturală e dătoare a-și da seamă de averea adunată din filerii alor mii de oameni, publice ca să poată controla ficcine geșturile oficialilor și să poată împedea la timp necasul de panama.

Nicării nimică! Liga culturală deveni cuibul revoluționarilor a căror năsuință era revoltarea păcii interne a statelor străine.

În fruntea ligei ștudentești stă profesorul de universitate A. V. Ureche. Ce demoralizare ne arată aceasta? Profesorul să sfătuca cu ascultătorii lui că în ce mod să conturbe la olaltă pacca internă a statelor vecine? Cum să strice ordinea din acele? de ce minciuni și calumnii să să folosească spre a induce străinătatea în eroare în favorul operei lor? cum să-și legalizeze veritatea cauzei lor acoperindu-și călumniările? Cu un cuvânt profesorul și discipulul conșcii despre ilegalitatea afacerii lor să încalecă unul pre altul în conșciențiositatea legiuirei cauzei, uniți în eugete, uniți în simțiri pun la o parte propunerea și învățatura, sërvesc unei minciuni, unei cauze basată pre imoralitate. Între tinerimea ștudioasă din capitală s'a și conturbat toată ordinea; disciplina a încetat, simțul anarhie a luat avânt așa de mare că 600 gimnasisți au proclamat revoaltă contra profesorilor lor, le-au spart ferestrele, au aranjat «katzenmusik» ministrului preșident și au mângălit telegrame regelui. Și pentru-ce? Pentru-că profesorii nu i-au clasificat așa cum au vrut ei.

Ne cade foarte rău a pune aceste năcasui triste pre hărtie, ne doare mult a vorbi chiar contra aceloră cu cari suntem dintr'un sânge; o facem însă totuși căci voim a folosi.

Tinerimea Romăniei — Liga — isprăvește o muncă afurisită. Aruncă tă-

ciuni întră locuitorii români, ai teritoriului maghiar că să nu mai aibă liniște. Nu o destul că să năsuește a batjocuri în toată forma pre maghiari, că oșcită în noi ură în contra a tot ce o maghiar, contra patriei, a instituțiilor acelora, a legilor aceleia; ei să mestecă și în afacerile religioase năsundu-se a ne conturba și în acele.

Scopul ligei este dublu: de a ne se duce la tradare de patriă, să ne despărțim, să ne desfacem de patria maghiară; și a ne face ortodocși desfăcându-ne de biserica catholică. Dorința lor este a ne desface de Roma cu care suntem uniți dela 1697 și fără ajutorul căreia România și azi ar fi un stat oriental necult.

Spre ajungerea scopului mai sus indicat, au răscumpărat «Gazeta» din Brașov în care continuu atacă biserica catholică. Agenții ei — cum e d. c. N. *Densușian* — predică că toată constituțiunea bisericii catholice să basează pro o crimă, pro o falsificare. Iesuiții catholici au falsificat la a. 1697 bula unirei, căci strămoșii noștrii așa a cerut unirea ca să rămăe tot prelângă religiunea ortodoxă. În aceasta direcțiune respândesc broșuri ca să ne facă a ne clati în credință, să escite dubietăți în caractere și ducându-ne pro ghiată să ne desfacem de Roma carea ni-a făcut părtașii atător bunuri.

S'a găsit între noi un preot eretic în persoana lui *dr. L. Lucaci* din care ultraiștii fac martir întreg. Acesta a denegat supunerea cu care era dator episcopului său; alungat fiind din parochiă pentru multe fără de legi, porni o mișcare de-a lungul Ardealului, ca să ne desfacem de Roma să trecem de ortodoxi dacă nu va fi repus în parochiă. Șiseștii și Șoimușu doauă comune mititele și-au și publicat acest propus. Curentul acesta îl urmă apoi liga paș de paș, fiind în tot locul la spatele agitătorului nesățios când cu telegrame, când cu pitule, bunăoară cum is paserele după corabii. Și până când biserica catholică voese a ni-o înstrăina, până atunci la comanda bisericii gr. orientale (Sibiu) România

pune la dispoziție sute de mii. Partea cea mai mare a acestei sume csmisă de statul român ajunge apoi în cassa bisericii gr. orientale; nici o biserică, nice o școală catholică nu e împărtășită de ajutor din acele sume. Între astfel de împrejurări apoi nu e lucru de mirat că toate instituțiunile bisricei gr. or. a devenit așternutul agitațiunilor politice; că în salele Albinei chiar așa decurge schrocherio politică ca și în singuratecele adunări bisericești. Liga din nou vrea a roinvia acele timpuri de tristă memoria când tot la agitarea călugărilor României, noi gr. cat. și gr. or. copii ai unei națiuni trăiam în resbel sângeros ucigându-ne unul pro altul.

Toate aceste nu o jencază pro ligă, înaintea ochilor ei biserică cath. e țandură 'n ochi. Aceasta biserică are legături cu biserica catholică; cu privire la moravuri este mai blândă, mai cultă și mai elastică, chiar pentru aceea e mare necas că în urma serioșității sale acesta nu vrea a urma orbis pro amăgitorii ligei, cum o urmează ortodoxii din Sibiu.

La aceste am ajuns din grația statului român. Între noi înșine și cu maghiarii în lupta religioasă și politică fără de 'ntreperere. Mai adaug încă cât a cheltnit Liga pentru provocarea acestora:

1. Compunerea și traducerea memorandumului în mai multe limbei, edarea aceluia 40.000 fre.
2. Replica dtto . . . 40.000 »
3. Aranjarea spectaculului Vienese cu 210 membrii 30.000 »
4. Rescumpărarea »Institutului Tipografic» din Sibiu spre scopurile ligei . . . 50.000 »
5. Jurnalistică: Subvenția foilor Tribuna, Foia-Poporului, Gazeta în Ardeal . 30.000 »
6. Cheltueli agitaționale 50.000 »
7. Direcția centrală, susținorea cancelariilor din Graț, Paris . . . . . 60.000 »
8. Propaganda în Europa . . . . . 50.000 »

9. Subvențiunea singu-
raticilor agitatori . . . . . 50.000 »
Suma: 400,000 fre.

Pâna când la noi cheltuește Liga o sumă atât de considerabilă pentru agitațiuni politice, pâna atunci în *Besarabia un singur ban nu trimite*, în Cernăuț susține »*Gazeta Bucoviniei*» cu 10.000 fres. iar în Macedonia cu 5.000 fre. »*Peninsula Balcanică*«. Afară de aceste sume să mai adăoge încă aici ajutoriul statului român de 750.000 fre. anual «pentru ajutorarea școalelor și bisericilor din străinătate» din care vre-o 300,000 fre. ajunge la noi și o prea mare parte e la dispoziția ligei. În aceste sume încă nu am calculat cele patru congrese ținute în România nice conferința din 23—24 Iuliu ținută în Sibiu; dacă am calcula și biletele libere ce s'ar servește statul la ștudentimea călătoare, numai atunci vom avea idee despre sumele colosale «naționali» ce consuma aceasta alergătură și amăgire politică.

Guvernul român sprijinește material și spiritalmente «Liga» ștudentască. Concede, trecând cu vederea, eschrocheria politică a ștudenților de a lungul Europei și prin asta strică, demoralizază, turbă în moravuri tineretul de buna speranță abătându-l dela chiâmarea sa adevărată. În loc de o încredere serioasă, învățată; crează aventurieri politici cari în aceea își ved chemarea, că ei, cari nu au învățat nimic, în numele «culturei» și a «civilizațiunei» să periclitez pacea Europei și a statelor vecine.

Oare ce va fi baza statului român viitor când generațiunea de azi a aceleia nice cu cele mai primitive regule de drept, cu conceptul »*ce e al meu și ce a t'eu*» nu e în curat; când aceea cu călcarea în picioare a drepturilor internaționale să dedă la aceea, să răpească cetățenii pacinici ai statelor vecine pacea, condiția neapărat de lipsă la progresare.

*

În toată activitatea Ligei, cultura nu are parte. Dar o tinorimo care încă o pre bancele școalelor și carea singură are

trebuință de cultură, cum să fie și chemată a lăți și propaga civilizațiuno și cultură. Ce amăgire cu în așa chemarea tinorimei!

Liga nu are misiuno culturală. Activitatea și averea și cheltuește pre fiacșuri politice. Numai orbul nu vede că scopul Ligei este realizarea idealului român. A duce în îndeplinire toate sfaturile lui Papiu căci

a) «Agențiromâni să renprosperoze în memoria Europei latine să nu lese în periclu pre colonii soi orientali.»

b) »A convige guvernelo franceso și italiene că Ardealul e provincie română.»

c) «Guvernul susține scriitori cari arată Europei că și afară de principate mai esistă români.»

d) «Nu concede ca românii din țara ungurească să trăiască în pace cu maghiarii.»

e) «Agitațiunea contra idealului maghiar care nu înseamnă altceva decât nimicirea idealul român.»

Acesta e scopul și năsuința serioasă a Ligei. Library Cluj

IV. Starea poporului român.

Înzădar am arăta că nicării pe fața pamântului românii nu 's împărtașiți de atâte privilegii ca în statul maghiar; și înzădar vom chiarifica starea lucrului mai învederat decât lumina soarelui că reptilele tipărite și respândite în întreagă Europa contra statului maghiar nu 's altceva decât o magazie de calumnii și minciuni; nu vom plăti nimic de-oare-ce aceste își vor avea publicul lor cari provăzut fiind cu o perceptibilitate admirabilă de calumnii va primi șandalul în brațele sale. În lupta ce o purtăm nice ica parte dreptul nice dreptatea; patima nebună omorând toate simțurilo și aplicările mai nobile nu să rușinează de cele mai șandaloasce mijloace numai și numai ca să ajungă la scop.

Întro atari împrejurări ori ce dovadă e de prisos. Atacuri, calumnii își adevăruri inalterabile iar apărarea nobilă îi minciună. Pentru ce să și așperăm atunci?

Ne aruncă că suntem asupriți de maghiari, și anume ca ungurii:

1. *Ne închid școlile.*

Dela 1867 încoace numărul școlilor s'a sporit cu o mie și jumătate existând azi preste trei mii de școli cu limba de propunere: ROMÂNĂ.

2. *Ne știrbesc autonomia bisericească.*

Accea din contră are base cât să poate mai solide, cassa statului cheltuște pre ficcare an câte 200.000 fl. pentru ajutorarea bisericeii române. Cârmuirea, administrarea, merg românește.

4. *Ne apasă limba națională.*

Avem trei mii de școli cu limba de propunere curat românească; la ambe universitățile catedră specială pentru limba și literatura română. Tinerii români primesc stipendii de 1000 fl. la an ca să meargă în streinătate și să asculte acolo romaniști mai însemnați.

4. *Ne apasă presa.*

Presa română e încă pro liberă; ne-o dovedește asta mulțimea articlilor revoluționari contra statului ungar și a instituțiilor acelora ce îi publică foile plătite din punga ligei.

5. *Elementul român socialminte îl persecută.*

Nime nu știe despre asta nimică. Românii țării ungurești trăesc din punga ungurimei; dânsă îi cumpără produsele. Dacă maghiarii s'ar revolta contra românilor și nu mai mult fără numai 24 de oare ș'ar sista sueursul; toată industria română e nimicită iar poporul piere de foame. Ba în însăș școlile noastre ne ajută ei copii ca să poată studia. Iar tot sub asprimea guvernului maghiar înființat patruzeci institute române de bani și mulțime de reuniuni de cântări, lectură etc.

6. *Ruină casele românilor.*

Minciună grosolană care îi pusă în punga lui Dr. Raț din Turda la 10.000 franci. Și el avu curajul de a-ș infunda jobul cu banii cerșiți dela popor. Elementele demonstratoare îi sparg trei ferestruici și foile «Ligei» fac din asta «demolare» «vandalism» și aranjază colectă pre sama lui. Un om cum să cade — ambițios — nici

sub o împrejurare nu ar fi primit acei bani.

7. *Ne răpesc pruncii și îi maghiarisază.*

Oare așa ceva cine poate crede? Asilele de copii au devenit obligatorice prin lego ceea-ce ne dovedește evident că legislațiunea maghiară e la culmea chemării sale.

8. *Pre români nu-i aplică în officii.*

Dar' nu numese cu numele pre nice unul — calificat so 'nțelege — fără post. Unde-s dară ?

Dar la ce să mai repetăm de atâtea ori calumniile repoțite și refutate de atâtea ori? Faptele ne dovedese mai bine că toate acele is nește minciuni.

Aztăzi numărăm noi pre teritoriul statului ungar doauă milioane și jumătate. Nicării nu vedem sporind neamul nostru ca aici. În Macedonia, Besarabia, Bucovina ba chiar și în România, unde îi fericeste «Liga» pre zi ce merge scad, să n'upuținează. Statistica României ne arată că casurile de moarte is 2% mai multe ca nașterile. La noi din contra s'a dovedit că elementul român între anii 1880—1890 a sporit cu câteva sute de mii. A sporit mereu nefiind nice când în repășire, și oare cum să poată spori sub domnia unui element persecutător, apăsător, iar de altă parte a scădea în un stat liber și înfloritor?

Iată cauza.

Barb Stefanescu — de la Vrancea — în o prelegere ținută in anul trecut la Atheneul român zisă:

«Dacă ne 'ntelnim cu țeranul nostru dela sate, ai înainte: o ființă fără viață cu ochii dormitânzi, sdrențos, tinos și așa de slab încâl când să mișcă țî-se pare că-i auzi oaslele pârăind.»

»Românul dela sate e un schelet, a cărui oasă să țin unul de altul în ordine naturală; acoperit cu o piele urită.»

Aceste sunt vorbele unui român ce lo-a zis în orașul București în o sulă pompoasă înaintea unui public român foarte mare.

Eacă pentruco scade numărul poporului român. Ilarian Papiu în memoriul mai sus amintit declară pre românii ardeleni de: sănătoși, cu minte, avuți și

curajoși — aceasta-i cauză că elementul român în Ungaria sporește. Ce urmează de aici? Aceea că: libertatea, independența, civilizația și cultura cea mare predicată de liga slăbește, botejește, mieșorează numărul elementului român din statul *liber* al României; — apăsarea, vandalismul, chinuirea și necultura atribuită de Ligă statului maghiar face ca elementul românesc să fie sănătos, avut și sporește merou. Oare să poate asta? Dacă să poate, atunci toate 's bune: are mai mare preț atunci vandalismul maghiar decât libertatea statului român; căci precând cela e în favorul nostru prosperând sub densusul, pre atunci cesta ne pustiește vîzînd cu ochii.

Maghiarul în statul maghiar nu a fost nice când inimic românului. În România însă *românul e inimic contra românului*.

George Rákoczy principele Ardealului în a. 1642 dă o ordinațiune strictă că preoții români *numai românește* au de a săvîrși liturgia. Episcopul *bucureștean Teodosie* din contră introduce în *biserica română* l. greacă și slavă *oprind limba română*.

La noi prin mijlocul seclului trecut aflăm școale bine organizate, cum e cea din Blaj, iar pre — la finea accluiăș seclu singur *Șincai* ca *inspector de școale* înființă 300 de școale, — în cele două principate române nu aflăm nice o școală, ba boerii fac apel cătră voivod ca în oficii de stat *numai atari tineri să-i aplice cari vorbesc perfect limba greacă*.

La a. 1848 *ungurii eliberă pre iobagii români dându-le gratis pămînt*. Boerul român nu-i eliberă decât la 1864 iar pămînt nu le dă *decât pre bani scumpi*. Țăranul român azi nu prea are moșie, statul numai pre bani le dă câte o parcellă mititică. Până când la noi țăranul român are o economie bine desvoită, dincolo încă nice la începutul stării primitive nu au ajuns. La noi țăranul dă copiilor sei *pîne pregătită* din grâu sau secară, în *România liberă* însă deputatul *Pan* pune pre masa camerei acca *oare-ce pregătită din farina cocenilor de cucuruz* zicînd: «*Eacă cu ce*

să nutrește poporul țării până când să 'ntrec reprezentanții accluiă în toate!»

Aici suntem liberi în biserică, limbă, viață socială; dincolo de Carpați biserică și astăzi stă sub influința grecească și rusească; iconari rușești bat drumurile țării românești și cei mai mulți țărani și azi tracște în idea că țarul Rusiei e capul bisericii și religiunii sale a cărui portret îl găsim în fiecare colibă.

Românii de dincolo încă nu s'au știut face independenți de sub influința esternă până când dincoace trăim cu totul independenți de maghiari. Rusul în momentul care-i convine poate stărpi cultura română — ce biata o mai fi — când îi place; iar noi ne-o păstrăm aici pentru veci.

Au doară românii din Besarabia stau mai bine ca noi? *112 comune române cu câteva sute de mii locuitori* dela pacea de Berlin *au devenit rusești*. Preoții români sau au trecut cu legea lor sau au luat lumea 'n cap, în biserică română nu mai auzi cântări românești, școalele toate 's rusești, nice una nu-i română moșicile le-a răscumpărat guvernul rusesc pre sama rușilor devenind bieții români aduși de apă vre propriu propriul lor pămînt, *limba bisericii e rusească*, administrația rusască — ce este dară românesc sub guvernul Rusiei?

Ligă culturală! Nu-ț îndrepta arma ta, nu-ț estinde aripile scutitoare spre occidentul liber și cult unde românismul nu-i atăcat de nimenc ci mai bine spre orientul *necult*. Nu apăra poporul român *contra luminei* care chiarifică și esplică totul, ci îl apăra contra întunecimei care în sinul său poartă mult rău și mare periclu, care pro din afară nu se obsarvă. Redică-ți o fortăreață puternică la granița Besarabiei și apăra-ți-o contra obscurității, contra rusismului căci cum e de $2 \times 2 = 4$ așa sigur o să te înghiță și încă așa de repede că nu-ți va rămănea timp nici barem odată să zici: vai!

Sau doară 'n Macedonia e mai fericit poporul român? Macedoneanul și-a uitat total limba, în școală învață grecește, în biserică să roagă grecește. *Țin-*

țarii și megloromâni și-au părăsit chiar legea, adorând azi pro Allah abstragând dela înprejurarea ce e declarat de un popor dur, prost, sêlbatic și imoral; pro zî ce merge scade în numer; acest popor e perdut pentru români pentru tot-dea-una.

Nice 'n Bucovina nu e poporul român așa liber, așa cult ca-și la noi în statul maghiar, căci dacă luăm numai înprejurarea că în Bucovina nu e libertate de presă, e destul ca să pricepem că noi suntem mai liberi ca Bucovinonii.

Puterea, cultura, cutezanța noastră o așa mare cât îndrăsnim a da pept cu chiar acel stat în care trăim. Nu ne temem de nimene nu respectăm pre nime. Atât suntem dō asupriți încât meru îndrumăm pro asupritor cătră Asia; ca să rămânem noi stăpâni aici în țara lor. Atât de tare simțim vandalismul maghiar că tēnerul român să plimbă superb și provocător prin orașele ungarilor așteptând toți să-i dea drum căci el e: *asuprit*.

E drept, foarte drept aceea că elementul român e mai liber, mai avut, mai

independent și mai cult ca în ori caro alt stat și noi chiar aceste ni-le temem, chiar pro aceste suntem jaluzi! Noi numai în Ungaria vedem viitoriul românilor asigurat; în mână cu istoria putem dovedi că România în tot timpul a gemut sub influință străine fiind silită de atâtea ori a-ș lăsa și limba și naționalitatea sa — dreptacea noi în România nu ne încredem, nice în amicii aceleia; cu esistența naționalității noastre nu putem face esperimente, nice putem duce o politică de aventurieri, pentru aceea suntem fideli statului maghiar și liberelor instituțiuni ale aceluia. Nu ne dăm pre mâna Ligei ca dēnsa apoi să ne predeia panslavismului. Ardealului a fost tot-dea-una cuibul cald al românismului, noi ne-am păstrat acest românism și față de principatele române și nu 'l vom părăsi acum când nime nu ne bântuie, nime nu ne persecută afară de *Ligă*.

(Va urma.)

Grig. Moldovan.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CUVINTELE ROMÂNE ÎMPUMUTATE DE LIMBA MAGHIARA.

(Urmare.)

Cincăr (Ciang Mold. Nyr. X. 203.) — rom. *țințar*, *țințar*: evutin, moucheron, stechmücke, gelse, (Cihac, Barcianu) (Bernad Munkácsi Nyr. X. 203) serie acest cuvînt astfel: *țințariu* ceea ce nu e corect, de oaroc cuvîntul sună așa precum l'am scris mai sus adecă (*țințar*, *țințar*) după Munkácsi românii ar ceti cuvîntul *cinkarj*, limbisticul maghiar necunosător de limba română însă *cincariu* deci în ambe casurile fals.) Cuvîntul român după Cihac ar, fi luat dela grecii noi, unde $\tau\acute{\iota}\nu\tau\alpha\varsigma$, santarelle, există; dar asta e greu de acceptat pentru terminațiunea $\alpha\varsigma$ a carei eliminare nu ni-o putem de loc explica. Mai aproape se află acest cuvînt de albanesul *cincir* (grillon) din care ușor a putut să se formeze *cincar* după analogia

multelor formațiuni cu *-ar*. Aprețind însă înprejurarea că corăspunzătorul acestui cuvînt există în mai multe limbi romane (ital. *zenazra*, *zanzara*, span. *zenzalo*, fr. *cincelle*) și chiar în latină este un verb format *zinzilulare* (Diez. Etym. W.) crede de și mai probabil că cuv. *cincăr* aparține tesaurului original al limbei romane și încă între elementele aceleia. Că cuvîntul maghiar e luat dela români no-a arătat deja Edelspracher (Nyk. XII. 98.)

Cine rendébe (ett. Odorheiului Nyr. VI. 239) a ținea 'n regulă etc. d. e. »Szép *cine rendébe* állanak a kálangyák» «Szép *cine-rendébe* repülnek a vadludak» (Söcuime Iv. Györffy. Mih. Kiss). Aceasta e o compoziție din o vorbă română și maghiară. Membrul prim e românescul

«*ține*» (lat. *tene*) al doilea ungureseul *rendibe* adică: »ține în ordine» în urma cu timpul perzându-și *ține* însemnarea originală notează: «în ordine frumoasă» »în ordine bună» sau presto tot: «în ordine.»

Cól: covor (ett. Brașovului: Hétfalu Nyr. XVII. 478. Tatrang. Nyr. II. 476.) — rom. *col:* couverture de laine ordinaire, bâcho, banhe, kotzo, wollhotzo, grobe, decko (Cihac, Bărcian). Cihac crede că românii îl au dela turci unde este: *cul, zul,* couverture, couverture de cheval housse. Însă contra acestei aserțiuni vorbește împrejurară că la cuvintele luate de turci ce dela început nice odată nu a trecut în ț. d. e. *corap, comag, corba:* ciorap, ciomag, ciorbă etc. (vozile aceste la Cihac și Șainean). *T'* român indică că partida împrumutătoare fu grec n. în care *τσολί,* housse, coiffe. Originea cuvântului maghiar dela români la arătat-o Edelspacher (Nyk. XII. 98.)

Cuca, szulicza: (Ciang. Mold. Nyr. IX. 491.) Cuvântul care în forma veche obvine în *Nyszót.* în formele: *cuca, czwoza, tzutza, csucza, zoca, zucha, zulca,* în dialecte însă în formele *cúca, cúca* (v. comunicatul meu: Nyr. XXII. 90.) E cuvânt vechiu slav: (usl., or., pol., ruten. *sulica,* bohem. *sudlice* Miklosich.) Ciangăul *szulica* e împrumut nou din limba română în care *sulița:* lance, pique, pike, lanze, spiess, wurfspieß, sl. *sulica.*

Cudát, cudátul (Ciang. Mold. Nyr. X. 202.) — *ciudat:* curieux, étrange, bizarre, fantasque, singulier, fâcheux, intractable; sonderlich, wunderlich, *ciudă:* bizarrerie, dépit, colère, chagrin; ärger (Cihac, Bărcian). Cuv. român cu întreaga familia sa e de origine slavă (vsl. *ciudo;* wunder > ung. *csuda, csoda.*) Rom. *ciudat* a fost originalul din care sa făcut ciangăul *ciudát* prin formațiunea cunoscută *cs > c* v. *csoda.*

Cujka (Săcuime Nyr. IX. 426.) rom *tuică:* mauvaise eau de vie; eine art branntwain (Cihac, Bărcianu.) Cuv. a provenit din slavismul răsăritean v. mai jos: *cujka* sârb-horvat.

Cukaj. (Ciang. Moldoveni J. Erdélyi Népd. és mond. I. 429.) — rom *ciocoi:*

espèce d'homme familier, employé particulier des boiars, qui prenaient en ferme un revenu quelconque de l'état puis rançonneur, petit boiar, valet d'un plus grand boiar, valet on général (on mauvais sens), homme vil; der unterthänige, gemeine mensch, kriecher, (Cihac, Bărcianu.) Originea cuv. român este necunoscut. Cihac le coadună cu vorba și variațiunile vsl. *clověk* (homo) dar între aceste nu e atare formă din care s'ar fi făcut vorba *ciocoi.* Ciangăi au format vorba cu formațiunea obicinuită *cs > c.*

Csabaire: pimpinella, poterium sangvisorba, sangvisorba officinalis (Ny. Szót.) — rom. *ciabaire, ciobaire,* (lat. *ciborium*) v. desfășurările lui Szarvas Gábor Nyr. XXII. 150.

Csápsza: (Săcuime Tsz. 65. a. — forma publicată de sub pag. 222. prin Gyarmathi: *csápca* e eroare de tipariu.) — rom. *ciapsă:* bonnet de femme, têtîère; haube (Cihac, Bărcianu.) Vorba a ajuns din slavism: v. *cepâcâ:* haube, usl. *cepica,* boh. *cepec,* pol. *czepiec,* rut. *cepec.* Dela slavi au luat maghiarii forma *csepisz, csepesz* care e foarte lătită în săcuime (v. tájszótár); variațiunile is: *csepsz, csepsze* și *csesz* luând aici tot odată și forma baranya-nă *csapica* «konty» (Nyr. V. 330.) numai cât că asta e iarăș alt împrumut (din slavismul răsăritean.)

Csemái: prostuț (com. Szökefalva, ett. Têrnavei mici. Nyr. XIV. 574) (ett. Treiscaunelor com. Kovászna Boldizsár Buttyka), — rom. *ce-mai* d. e. *ce mai* fecior etc.

Csercselye, csercse (*csercse* comit. Odorheiu, com. Száldobos. Nyr. IV. 42; ett. Treiscaunelor — *cserese* Sz.-Dobâca; Săcuime: Iván Györffy; ett. Treiscaune Nyk. III. 10; ett. Ciuc. Mny. VI. 369. — *csercselye* ciang. Mold. Nyr. III. 3. — *csercselye* S. J.; ett. Treiscaune. Nyk. III. 10. Ciang. Mold. Nyr. IX. 533. X. 203. — *csörcse* S. I.; Săcuimo Ivan Györffy — *csörcsény*? (chorchen) Nyszót, — *csör-cső* S. I. însemnează: 1. corcoi (Ivan Györffy, Săcuime, ett. Odorhei, Száldobos Nyr. IV. 42; ett. Treiscaune Nyk. III. 10. Ciang. Mold. Nyr. III. 3 IX. 532. X.

203.) 2 *csercse*, *csercse*: vito măruntă (oi, capre, porci etc.) sau o crescătură de piele sub barbă la grumaz (Săcuimo, Kriza, Ivan Györffy; etc. Treiscaunelor Vadr.; etc. Cuic Mny. VI. 369.) — rom. *cercel*: boucle d'oreille: ohrgelänge, ohrring (Cihac, Bărcian. Împrumutul l'a constatat încă Cihac (151); după el Szarvas, Edelspacher și Munkácsi. (Nyr, III. 3. Nyk. XII. 99. Nyr. IX. 532. X. 203.) — Rom. *cercel* = lat. *circellus* vezi ital. *cerchiello*, span. *cercillo*, port. *cercilho*, fr. *cerceau* (*cercel*.)

Din românescul *cercel* s'au format în maghiară diferite forme. Și anume: 1) *csercsel > *csercső, *csercső, *csörcső*, chiar ca: *meszel* (*meszely*), *pendel* (*pendely*) *sindel* (*zsindely*) > *mesző*, *pendő*, *sindő* etc. etc. 2. *csercső, *csercső, *csörcső* > *csercse*, *csercse*, *csörcse* chiar ca și: *szüllő*, *szöcskő*, *hétfő* > *szüle*, *szöcske*, *hetfe* etc. 3. *cseresely > *cseresely, *csöresely, din asta s'a făcut *choerchen* citat în Ny. Szót. Înaintea căruia e pus *csöresény* ca index, dar e n. trebarea că așa trebuie oare să-l cetim căci poate fi sau *csörcseny* sau *csörcsen*; referitor la *ly* > *ny* vezi: *vőfély*, *sármály*, *mordály* > *vőfény*, *sármány*, *mordány* etc. în fine 4) forma *csereselye* *csereselye* < *csereselye*, *csereselye*.

Cserge, *cserge* *cserga* (Sighișoara Nyr. IX. 43.) *csörge* (T. Sz. Săcuime, etc. Treiscaune Vadr.) *serge* (Ciang. Moldav. Nyr. IX. 449.) însemnează: covor pentru cai (Săcuime, T. Sz. — Nyr. VI. 376. XI. 426. — Mih. Kiss. — Iv. Györffy. — Lad. Kőváry 1842. etc. Odorhoiu: Arany-Gyulai Ngy. III. 85. 87. Nyr. XV. 239, XVII. 432. — Paul Királyi etc. Ciuc Tsz. — Ciuc-Gyergyó, Iv. Györffy — etc. Treiscaune Mny. VI. 358 Ctt. Treiscaunelor cercul Orbai Nyr. VII. 283) — rom. *cergă*: couverture, tapis; decke, teppich (Cihac, Bărcianu) Cihac și Șainean cred că acesta e luat dela turci (turc. *cerge*: petite tente, cabane); dar după însemnarea mai probabil cred că românii îl au dela bulgari, serbi sau albanii (v. bulg. serb. *cerga*: zelt, tepich; alb *cergă*; wolldecke.) Miklosich crede că cuv. inagh. *cserge* ar fi luat dela slavi dar' fiindcă nu este numai la sēcui e mai probabil că l'au luat dela români. Aceasta e sprijinită și prin înprejurarea că notifică numai «covor» și noțiunea originală de «șatră» și din l. maghiară lipsește chiar cași din cea română.

Dr. Iosif Szinnyei.

ELEMENTELE UNGUREȘTI ÎN LIMBA ROMÂNĂ.

(De George Alexi.)

(Urmare.)

CHILIN: distinctus, varius, separatus (Lex B.) besonder, unterschieden (Itzer. Wörtb.): *külön*. »I-au pus ca turmolo *chiline*.» (Dos. Psalt. 378. 469.) Cei mai mulți îl țin de derivatul verbului *clino* uită că silabă *ci* trece în *chi*, *ti* d. c. inclino: închin, klavis: cheie etc. V. Cih. Dict. II. 489. Nyk. XIV. 445.

CHILINCI: *kilincs*. (Mal. Szót. 85.)

CHIMIEȘ: *kömives* etc. Arad și Biharia.

CHIN: peine, tourment, torture (Cih. Dict. II. 489.) peim, folterung, angst (It-

zer Wörtb.): *kin*. E lătit în general pe de din coaco de Dunăre, V. Cih. Dict. II. 489. Nyk. XIV. 446, Nyr. XV. 210.

CHINZUESC: *kinoz* pro tot locul:

Alta nu mai auzeam

Fără numai ai și vai

De amar și de chinzuil.

(Pop. Trand. 117.)

CHINIEZ: *kenéz* prin Bănat: jude comunal «Am un *căzan* de bani și oi plăti la domnia mari, la domni Lugoșului *chinezii* împăratului» (Trib. 1887 18. III. Cuv. de sigur e luat dela slavi iar' ro-)

mâinii dela măghiari ne spuno asta i intercalat la silaba primă.

CHINTEȘ-CONTAȘ: *köntös* vestmânt. În o scriptă din 1572 (V. Hașd. Cuv. B. I. 251. 274.)

CHIP-TIP: facies, vultus phisiognomia, imago; imago sculpta, modus, (Lex. Ꞥ.) exemplum, similitudo (Sbier. Vor.); gesicht, bild, bildsäule, art (Iszer Wörtb.): *kép*. Îl aflăm deja în codicele voronofian (Nyr. XV. 210) și e înpământenit în general (Cih. Dict. II. 489. Nyk. XIV. 446.)

CHIPESȘ: *képes*. «Era un voinic frumos și chipesș» (Hașd. Cuv. B. I. 396. a 1620.)

CHIPOR: *köpor* ett. Arad.

CHISBIRĂU: *kisbíró* în general.

CHITUȘĂ: *kötés* — o legătura.

CHIVĂNESC: *kiván* — poftese. Ctt. Arad, Bichiș, Sătmar.

CHIVET: *követ* — deputat; comitat. Sătmar.

CLERICUȘ: *klerikus* — theologus (V. Gaz. Tr. 1886. 22.)

COLOP: 1. numele unei cărți de joc ungurești, 2. pălărie; ung. *kalap*. Ctt. Arad

COLEȘĂ: *kölés* — mămăligă. Prin ținutul Năsăudului.

COMEDIȘ: comodeus, actor (Lex. B.; Al. Gram. 245): *komedias* — actor.

COMĂNDĂLESC: *komendál* conduc.

Benedec ca să trăească

Trupa s'o comăndălească.

(Pop. Trand. 112.)

CONȚ: (main de papier) Cih. Dict. II. 493.): *konez* Mal. Szót. 85.

CONDAȘ: *kondás*. Ctt. Biharioi.

CONȚĂU: *kontó* —

De-ar fi iadul făgădău

Be-am mândră pre contău.

(Pop. Tr. 39.)

CONTRĂCTUȘ: *kontraktus*:

Casa voastră

Dola measă pân' la ușă

Plină o de contrăctușă.

(Gaz. T. 1886. 173.)

CONHĂ: *konyha* — culină, în general în Ardeal (Hașd. Etym 92—1818.)

COPÊRȘĂU: *capulus, loculus, tumba*

(Lex. B) sarg, todtontrugol (Iszer Wört.): *koporsó*.

Mori mândră să mor si eu

Să nă fac' un copêrșău

Copêrșău de scânduri noauē.

(Pop. Trand. 158. 163. 170.)

vezi. (Cih. Dict. II. 593.)

COPĂU: ¹⁾ chien de chasse (Nyk. XIV. 446.) *kopó* (Cih. Dict. II. 493.)

COPOS: *kopasz* — pleșuv. Biharia.

CORCI: *kores* — mostecat, neoriginal (Nyk. XIV. 446.) vezi: Ur ²⁾ Ist. L. 140. 158. și Cihac Diet. II. 495.

CORBĂCI: *korbács* — biciu. Mai des în Ungaria. Cih. Dict. II. 553.

CORHEL-CORHEI: (Mall. Szót. 86) adese prin ett. Arad-Sătmar — bețiv.

CORLATĂ: rampe, balustrade (Cih. Diet. II. 493.) *korlát* (V. Cih. Diet. II. 493.)

CORMAN: 1. lemn de îndreptat:

Cântă puiu cucului

Prē cormanul plugului

(Gaz. Tr. 1886. 143. pre Sălagiu.)

2. guvern, Arad, Szalonta — ung. *kormány*. **COSALĂU**: (*kaszáló-föld*) loc de cosit. Arad.

COVAS: Nu l'am auzit decât numai prin ett. Arad dar îl găsim tipărit în »tetraevangeliul» tipărit în Brașov la a. 1580: »*Kovásjala* ce o luă...» (Cip. Anal. 3) verbul denominal format din acesta: *covăsesc* e des usitat: «lapte *covăsit*» Arad-Biharia. Cihac (Diet. II. 78) îl numără drept element siav, dela vslav *kvasu*: fermentum și ar' fi drept dacă nu ar arăta i intercalat că împrumutul l'a ajutat vorba ungurească.

CONTRĂLUESC: *kontrál*: secunder. (Bobb Diet. I. 225.)

COPĂLUESC (recto: *căpăluiesc*. I. C. P.), (Bobb. Diet. II. 563.) *kapál*.

COROI, CORUI: nisus (Bobb. Diet. II. 160.) *káruhy karvaly*. (Vezi Prav. 88.)

COȘTEI: castellum (Bobb. Diet. I. 223.) *kastély*. Evang. 53.

¹⁾ Trebuie să fie eroare cuv. o în general: *capău* sau *copou* dar *copău* nu prea. I. C. P.

²⁾ (Ur. Ist. L.) V. A. Ureche: Istoria literaturii române. București 1885.

CREȘCĂDĂU, CREȘCĂDUESC: *kereskedő, kereskedik* — comerciant, a negoția. Arad, Biharia ba chiar și Turda-Arieș.

CREȘTUL: *keresztül* Szalonta, Biharia.

CRÎȚAR, GRÎȚAR: cruciger, crucifer (Lex. B.) kreuzer (Iszer. Wört) *krajczár*. »Aceasta să știi că e cu cinci crîțari» (Șinc. Elem. 96)

CHRISTOȘ (*keresztes-vitéz*) — cruciat. «Birui Iancul pre Machemet cu Christoșii.» (Hașd. Cuv. B. I. 406. 1620.)

CUTRUESC (doară: *cutrubesc* ?) I. C. P.) solicițe scrutor, vagor, erro, (Lex. B.) herumsuchen, herumirre. (Iszer Wörtbuch): *kodorol vezi* cuv. *buduluesc*.

CULCERI: *kulesár* — cheiar. Arad, Bihor.

CULDUȘ: pauvre, mendiant (Cih. Diet. II. 494) *kuruez*.

CURVUȘĂG: *kurvaság* — curvie. Arad.

CUȘCHI: *kuski* — alungător de câni. Arad și Bihor.

CUSURĂU: cunună la facerea coperișelor la șură. (T. Sz.) — *koszoru*. Biharia prelângă c. Szalonta.

CUSTULESC: t. a. *kostol, gustă*.

LAB: jugum, jugerum (Lex. B.) joch land (Iszer Wörtb.): *láb*. (V. Cih. Diet. II. 510.)

LABĂ: chenopodium (Lex. B.) gänsefusskraut (Iszer W.): *ludlábfi*: *láb*. Folosit ca vorbă de bajocură la adresa celor ce au picioare mari d. e. «nu troșoti cu labele» »baba-laba» (Stan Pov. pag. 6. și 7) din povestea: a fost o babă care avu o fată. Trimițind-o odată după apă, fata zice: «Nu mă duc căci mi s'ntină laba» mestohă-sa zice: »dute draga mamei căci ț-a șterge mama-laba etc. etc; deci înțelesul cuvintului e: *picioar* și nu altceva:

Of urite de te-ai duce

Ursu 'n labe să te apuce.

(Gaz. T. 1886. 197.)

LABOȘĂ: *lábos* — vas de for — Arad Bihor.

LABSIU: la păpucarii din Arad, Bichiș, Cianad.

LAMPĂ: *lámpa* — Arad, Bichiș.

LANT: hängkotte, schmuckkette, (Lex. B.) kette (Iszer Wörtb.) — *lincez* (Nyh. XIV. 447.) atât în l. veche cât și azi.

LARFĂ: larvă (Lex. B.) — *lárva*.

LAȘCĂ: *laska* — taietel (din aluat) prin părțile ungurene.

LĂCAȘ: *lakás* — lăcuință. În general preste tot. (Cih. D. II. 511. Nyk. XIV. 446—447.)

LACĂU: *lakó* — locuitor în casă care plătește arindă anuală — preste tot în Ungaria (și în Ardeal ettele: Cluj, Szolnoc-Dobâca, Turda, Bistrițe-Năsăud. I. C. P.)

LĂCUESC: habito, colo, dego (Lex. B.) bewohnen, logiren (Iszer W.) — *lak-ik* locuește. Începând dela codicile voronițian (Nyr. XV. 210) până azi în tot locul să poate afla. Lex B. zice că originalul acestui cuvint este lat. *laqueus*, dar s'e-i computăm aceasta asertiune vechimei în care ni-o spune. Isoarele limbice mai noauă afirmă că acesta vine dela lat. *locus* din care s'a format în mod deminutiv cuv. *lăcui* (es. peccatum *pecat, păcătui*: pecare; etc. iar' transformarea lui *o* în *ă* o sprijinește prin alte analogii cum sunt: *lăcustă*: locusta, *rătund*: rotundus etc. Argumente nu de considerat.

Prelângă asertiune că acest cuv. e din l. maghiară stă Hunfalvy (Nyk. XIV. 447) și Cihac (Diet. II. 511) carele la pag. 146 din Dic. serie: «Lé verbe *lăcui*: demeurér, résider, loger, que tout le monde écrit *locui*, ne procède pas plut de *loc* (locus — locare = fr. louer) que le verbe fr. *loger*; c'est tout bonnement le magy. *lakni*? demeurér, habiter.» Care părere o sprijinim și noi din următoarele cauză:

1. Dela început esistă formațiunea maghiară *lăcaș*: *lakás*.

2. Cuv. din cestiune e necunoscut macedo- și istro-românilor, care improjurară încă o de ceva valoare.

3. Esistă însă în l. slovenă: *lakovati* habitare (Mikl. Lex. P.)

4. E vorbă în *lăcuesc* unde conform analogiei ar trebui să fie *Ă* și nu *O* adevă *în lăcuesc*.

5. Conceptul «habitare» românul îl notifică cu: «*sed*» (lat. *sedes*) ceea ce ne arată că limba la formarea acestei vorbe porni din conceptul «cei ce șed, perd vremea» iar' nu din «*locus*» și nico nu eunosc limbă în care conceptul «lăcaș» să fie parat prin cuv. «*loc.*»

LĂCAT, LĂCATĂ: sera pensilis, (Lex. B.) roticulum (Al. Grimm) vorhängschloss (Itzer. W.) *lakat*.

Pe chiliă pus *lăcat*

Pe lăcat' on stân de piatră.

(Gaz. Tr. 1886. 2-2.)

LĂCĂTUȘ: serrurier (Cih. D. II. 511) *lakatos* (Mall. Szót.)

LĂMPAȘ: lucerna, lampas, laterna (Lex. B. Al. Gramm. 232) laterne (Iszer. W.) *lâmpás*, *laternă*

Trece mândrul p' în grădină

Cu *lâmpășul* cu lumină.

(Fam. 1887. 294.)

(Gaz. T. 1886. 144.)

LĂMPĂU (LOMPĂU): siphon vinaris (Lex. B.) heber, weinheber (Iszer. Wörtb.): *lopó* — siphon de tras vinul din butoi, lățit foarte (Cih. D. II. 512.)

LABREŪ: *lajbli* — vestă.

Badea meu *lăbrău* tău

Cum mâncași norocul meu.

(Ctt. Bihor.)

LANGĂLĂU: *lángoló* — un aluat făcut din aluatul ce a întrecut dela pâine în jurul Szalontei (Bihar).

LANGOȘ: *lángos* t. a. Arad.

LĂPAȘT: *lapács* (*lapály* — pământ *lăpăștos*, morăstinos t. a.

LAȚ, LEAȚ, LET: *lécz* — *tigillum*, *asserculus*, Lex. B.) și (Nyk. XIV. 447.)

LEGELĂU: *legelő* — loc de pașune. Arad și Bihor.

LEȘUESC: *les* — pândește. «Jidovii *leșuesc* după el» (Sbier. C. Vor. 57. 1648. t. a. 67.)

LEVEȘ, LEVEȘĂ, LEVIȘĂ, LIVEJ:

piquette, *pommó* (Diet. II. 512): *leves* — supă. Arad și Bihor.

LEUȘTEAN: *ligustrum*, *lovisticum*, *reinweide* (Lex. B.) *lestyán*:

Frunză verde *leuștean*

O sărac de Dămian.

(Pop. Trad. 21. 27.)

și Cih. Diet. II. 512.

LECVAR: *lekvár* — ostras de pruno — prin părțile unguroane.

LIBUȚ: *larus*, *gravia vulgaris* (Lex. B.) *kiobitz* (Itzer. Wörtb.): *libucz* Cihac Diet. II. 612.

LILIAM: *lilium*:

Pe dealu cu *lilion*

Paște murgu lui Juon.

(Gaz. Tr. 1887.)

LIPIDĂU, LEPEDEU, LEPEDĂU: *linteamon* (Lex. B.) *linteolum* (Al. Gramm. 231.) *leintuch* (Iszer. W.) *lepedő*: «Eși afară soacră, dar' uu eși cu *lepedeu*» Gaz. Tr. 1886. 21. 1887. 8. «A lat. *laquear*» (Lex. B.) Cih. Diet. II. 512. Nyk. XIV, 447.

LICREU: *lékri*, *rékli* — căput seurt. Bihor.

LOCIOLĂU: *locsoló* — stropitoare — ett. Arad și Bichiș.

LOHER, (LUHERĂ I. C. P.) lóher — Bihor.

LOT: *lat-lot* (Mall. szót. 88.)

LUȚERNĂ: *luczerna* în l. români-meii de jos.

LUCICOȘ: *lucskoș*, un instrument la păpucari.

LUGĂU (lugă e altceva; vorba aiei citată vrea să fiă *logău*. I. C. P.) *logó* — calul prins prolângă cei doi. Arad, Bihor,

LIBELUȘ, LIBORUȘ: *libelus* — carte de de dare. În ett. Arad.

LOITRĂ: *héhoja ridelle* (Cih. Diet. II. 176) *lajtra*, *lajtorja*.

(Va urma.)

Trad. I. C. Pap.

DIN POEZII UNGUREȘTI.

I. Făr de tine.

(Nálad nélkül. De Tompa.)

Bucurie n'am în lume
 Numai lângă al tău nume.
 Fără scumpa ta iubire,
 Toate-mi sunt o nălucire!
 Sub ceriu toate stau pustii,
 Vane-s ori ce bucurii...
 Suferințe simț în mine
 În viață făr de tine.

Ochii mei când lacrimi storc,
 Tu-mi dai mângăieri de loc.
 Ușorezi a mea povară
 Gravă din seamăn afară:
 Sufletu 'mi e 'nconsolare,
 Cu al său traiu în pace mare.
 Prigoniri fără de fine
 Indurez făr de tine.

Noi doi cât o să trăim
 Să nu ne mai despărțim!
 Braț de braț să ne 'nsoțim,
 Și la morminți să pornim.
 Căci din ceriu m'ași rentorna...
 Pace nici sus n'ași gusta...
 M'ort chiar n'ași ave odihne,
 Făr de tine, — făr de tine.

II. Din timpurile bătrâne.

(A régi időköl. De Paul Gyulai.)

Cu a sa vitează oaste
 Rákóczy s'a tăbărit,
 Și la el cu bâta 'n mână
 Iat' un secui a venit;
 Din mustețe tot sucea
 Și 'n jur d'ensul lin privea.
 N'are spadă lângă brâu,
 E voinic sufletul său.
 «Dar tu m'ei, — Rákóczy i zice —

Nici spadă nu ți-ai legat?
 Așa vii cum cei mișei.
 La pradă s'au 'ndătinat?»
 «— Ba mișelu-i al tău tată,
 — Strigă d'ensul m'anos —
 Sau ved... că tu ești principe,
 Deci te rog tare frumos!» —
 »— Bine-i, bine... dar n'ai armă!»
 »— Pentru asta n'avea teamă:
 Căci multe ne va aduce
 Dușmanul ce ne-a atăca;
 Dela el în voiu lua.»

III. Vântul v'jăește...

(Fütyül a szél. De Coloman Tóth.)

Vântul v'jăește, vremea-i cătră
 [toamnă,
 'N tară mai frumoasă pasărea se
 [ntoarnă...
 Eu încă m'ași duce, dară ce folos,
 Dacă tovărăș mi-i amorul doios.

Florile-s pierdute, toate resfirate...
 Ceriurile stau de nori întunecate, —
 De norii ce lacrimi p' țelină storc;
 Eu încă cu jele plâng al meu noroc.

Așa-mi zice scumpa cea de copilă:
 De ce-s palid, de ce nutresc suferință?
 Inima mă doare ah, îngrozitor,
 De ce a cea fică nu ști d'al meu dor.

IV. Filomela.

(A fülemile. De Ioan Arany.)

Odinioră ungurul
 Când înc' astfel cuv'nta:
 Dacă-i p'ără, fie p'ără!

(Nu chiar de mult fu așa).
Unde-va colo la Tisa
Petru și Pavel trăiau,
Despre acești vecini și gazde
Nișel a vă năra vreu.
Petru și Pavel ca doi soți,
Sunt cunoscuți de noi toți,
Cum ei pacinic cu mult dar
Încăp vare 'n călindar.

E ușor de ei în carte,
Căci ei aici pace au,
Dar l'ai noștri Petru-Pavel
Treburile altcum stau.
Ceartă, landră auzi fără fine
În a lor casă de toiu;
Răi vecini; ce-afurisire
Că ei nu-s prieteni vioi!
Lui Pavel coșul de-afumă,
Strănută Petru de loc,
Din contră dacă găina
Lui Petru tot scociorește,
Sărmanul Pavel grăiește
Și strigă mereu cu foc:
Că acea gaină ludă
Păretele-i mai că 'nburdă
De l'alui colibă.
De aci apoi să vezi
Gălăgie cât nu crezi,
Ce s'aude și 'n livezi.
Nici esta nu iartă
Nici cela din ceartă;
Din doae căși toți se 'nșiră,
Mic cu mare 'n cără-mără,
Stau, se 'mbursucă de-odată,
Ca și câinii lor când latră,
Ce 'n mânie sar în garduri
Și rup din el mii de țanduri.

Dar să spun treaba din capăt:
Pavel în grădină — avea
Din vechimi un mândru nuc ce
Creanga 'n vecini și-o 'ntindea.
Și fiind că după dânsa

Nuci la Petru încă cădeau,
Esta n'o tăie și vorbe
Pentru ea ei nu făceau.
Cum, cum nu se 'ntemplă odată,
Că pe astă creangă 'naltă
— Ce l'ambii era comună —
Ca după un altar întoană
Chiar într'o duminică!
O filomela prea mică
Cătră ceriu des demineată
Un cântec ce te resfață
Mulțămind cu al ei dor
Prea sântului Creator:
Soarele cel măiestos
Ce-acum se ivi frumos,
Razia,
Roaua,
Zefirul,
Parfumul,
Creanga verde de pre arbor,
Unde a ei soție,
Stă pe oaue 'n cuibușor...
Bucuria ei cea mare
Ce în animioară are,
C'um cuvânt tot ce simțește
Și 'n jurul ei ea privește,
Pompa lucie și dalbă
Caré laudă — nu-i voarbă —
Numai pentru ea
Sunt toate
Aceste create — așa!
Întru atâta încât Pavel,
Ce cu dulce o asculta,
Vesel astfel eschiama:
«Doamne Dumnezeu! meu
Cât de 'ncântător
Aud eu
Că 'mi cântă cu dor,
Pasărea mea a dragă,
Colo pe cea creangă.»

«Ba a ei umbră-i a ta frate!
Grigi, că 'nprăpă-ți fac eu parte.»
Să aude prin gard în jur

Rostindu-se un cuvânt dur.
 «Dar a cui — pocnește Paul —
 Când ea stă p'e al meu pom?»
 — »Nu-i drept! că 'n al meu ocol
 Auzit'am al ei ton.»
 Pavel strigă: ba, că așa!
 Petru sbieră: că nu vrea!
 Tot așa din vorbă 'n vorbă
 Să ciondrănesc ei cum treabă,
 Mai ântâiu să suduesc,
 Apoi bâte înbrâncesc,
 Și turbați ei foc
 Gardul trec de loc,
 Să bat, să ieu la trântită,
 Tocmai 'n zî mărită,
 Până-s de sânge 'nchiegați,
 Dar nu cumva cugetati,
 Că cutare-va ar lăsa
 Din al său drept sânt ceva.

Pavel se înfuriază,
 Și cu nasul său de sânge,
 Merge de să plânge
 La jude, chiar el să-l vază,
 Și căința lui s'o crează.
 Dreptul său el nu și-l lasă,
 Fie ori ce lui nu-i pasă,
 'N coate și genunți de treabă
 El și la împărat aleargă.
 Dar al pasărei cântat
 Ce din nuc lui i-a sunat
 Nu-l va lăsa ori ce-a fi
 Nu, de ar ști chiar că a peri!
 Isprava să fie bună
 Un taler țipă din mână
 În cântarul de dreptate,
 De unde pentru a lui parte
 Îl iă 'n cet cu vorbe bune
 Și 'n busunariul său drept
 Judele frumos îl pune.

Dar nici Petru nu se lasă,
 Dreptul lui treabă să iasă.

Judelui fără pregetare
 Îș spune p'era cea mare:
 Iac' așa și așa — nărează —
 E lucru sânt
 C'al păserei cânt
 E al lui, — el opinează.
 Nici nu cred că este
 În lumea toată vre-o țară
 Unde dreptul său se piară.
 Dumnezeu, omul să-l vadă,
 Și numai lui sêngur creadă.
 Vorba să nu-i sune 'n dar,
 Scoate din al său șerpar
 Și el un taler pompos,
 Ce în busunariul stêng
 — Al judei — sub inimă
 Lunecă tare frumos.

A sosit ziua oftată
 Când p'era să se desbată,
 Și cântatul să se știe
 Că a cui oare să fie?
 Dar toată știința azi
 Judei facu necas.
 Și 'nzedar că doi procatori
 Să certau cu mult alaiu,
 În cărți nu dau de așa baiu.
 Și nu aflau ei nici cum
 Din scrisori vre-un dreptar bun,
 Să le spună legea dreaptă,
 Că cântatul filomelei
 A cui să fie fără ceartă?
 Judele să mânia,
 Busunarele 'și lovea,
 P'e pârâși el arăta,
 Și 'n urmă așa grăia:
 Știți voi m'ei, ce vă spun eu,
 Că acea privighietoare
 Nu v'a cântat voauă, zeu!
 Nici la unul, nici la altul
 Nu i-a resunat cântatul.
 Ci (lovind în dreapta) mie,
 Iar' (lovind în stंगा) mie,
 Sună acea melodie.

Iar din ochii mei acum
A casă vă dați la drum!

* * *

Ce frumos că în presinte
Nu auzi așa cuvinte.
Vecinii nu se sfădesc,
Neamurile 'n lume
Toate-s bune,
Ungurii ca frați trăiesc.
Nu e nimeni care 'n pace
Lucru se nu 'și-l împace;
Frații toți
În lume-s soți,
Și au traiu lin, bun,
Prietenii de-acum.
Pentru lucruri mici pe rënd
Nu se pîresc ei nici când.
Nu se mîncă 'n veci din gură,
Nu trag în vîrcolitură.
Dar fișcal unde ar și fi
Care' azi s'ar invoi
Pentru a filomelei
Așa șoadă cântătură
Să-ți mai poarte încă pîră!!

V. Huniadi.

(Hunyadi. De Grigorie Czuczor.)

Cine stă colo pe stîncă
La cetatea Hunedoarei,
Și privește pîr câmpia
Lung în amurgitul sîrei?
Huniadi bătrînul cel brav;
E dînsul, ce făr grigi azi
Stă, căci alui țară acum
E 'n liniște, făr necas.

Dar un curier s'avîntă
Și-i zice: «Pî veci s'a stins
Doamne, domnirea ta 'n țară,
Ulrik tronul ți-a cuprins!»
«Dacă bunul rege astfel

Voința 'și a împlinit,
Huniadi se trage 'n lături.»
Zice și stă odichnit.

Și alt cursor vine 'ndată:
«Teamă ai căci Doamne acum
Te hulesc nemeșii cei mari,
Cum știi, mergi din al lor drum.»
«De și ei năvală 'n mine
Cred se dea necontînit,
Dar nu-s ca tătarii, turcii!» —
Zice și stă odichnit.

»Doamne voivod, al tîu sînge
Vrea se-l sugă un șarlatan,
Să te omoare 'n altă țară
Te chiamă el mult viclean.»
— «Moartea pî mine n'odată
Mai că nu m'a nimerit.
Voi peri dac'a vrea ceriul!»
Zice și stă odichnit.

Și cum stă, cum jos privește
Cu al sîu sin neturburat,
Iat' un viteaz pî cal aprig
Poartă steagul încruntat,
Și strigă: »Țara 'nperire
E, căci turcul peste noi
A sosit și iă Belgradul,
Să ne-aducă plagi, nevoi.»

«Hah, pîgînul vine? nu vreu —
— Zice necalm, suspinînd —
Națiunea, țara maghiară
N'a fi pașalic nici când!»
P'al sîu mîrg sare și spadă
Iea 'n mîni se luptă mereu;
Ziua, noaptea el asudă
Și 'nvingînd ostirea crudă,
Liniștit e 'n sinul sîu.

VI. *Viață sau moarte.*

(1848.)

(Élet vagy halál. De Alexandru Petőfi.)

Un muget se aude, un crud criveț
 [plănează
 Urlând pân' la Danubiu de sus de
 [la Carpați
 Cu frunte încruntată, cu păr sburlit
 [oftează
 Stând singuri în periclu maghiarii
 [persecvați,
 De și n'ași fi născut eu ungur pe-
 [asta lume,
 Făr' preget cu acest popul zeu, m'ași
 [înfrăți,
 Căci singur, orfelin, trist, sub ceriu
 [cu al său nume
 Pē el îl afli numai pē el îl poți găsi.

O vai! Sērman de tine popor iubit,
 [en spune
 Ce culpe ai tu oare că-atât ești.
 [delăsat?
 Că zeei și demonii în jale te repune,
 Vitreagă soarte dēnsii croindu-ți
 [necurmat.
 Cu mâne furioase din pomul vieței tale
 Turbați, făr' milă ramuri cine ți-a
 [jefuit?
 Aceia cari lungi veacuri cu îndes-
 [tulare
 Sub al tēu pom la umbră făr grigi
 [au odichnit.

Voi sērbi, germāni, slovaci, tēuți,
 [romāni mulți chiar din țară,
 De ce față de unguri trăiți ca adver-
 [sari?
 Nu știți că cu alor spadă c'un dor
 [din seama afară
 Pe voi v'au ocrotit ei de turci și
 [de tătari?
 Cu voi fidel ei vecinic împărțit'au
 [toate

Din ce cu prisosință lor soartea le-
 au întins —
 Și după a vostri umeri din sarcini ce
 [se poate
 Luat-au și povoara pē ei încă a
 [descins.

Și asta-i mulțemita!.. că în ne-
 [dumerire
 Voi azi în contra noastră ringind
 [brutal săriți,
 Țētind cu lacomie se ne căusați
 [perire,
 Ca corbii la cădăvru așa se aleșiți.
 Căci corbi sunteți voi scârnavi, fla-
 [mēnzi, fără pudoare
 Dar unгурul cădăvru nu-i, e bine
 aceasta a ști,
 Nu-i, și-a sa Auroră jur pē sântul
 soare,
 Pe ceriu cu-al vostru sânge rumen
 [se va vāpsi!

Dar curgă așa toate pre capul vē taie,
 La luptă pē viață ori moarte vin'
 săriți,
 În țara cea maghiară nu, pace nu-
 mai fie,
 Până vede vrășmașii noi tot vom
 fi siliți.
 Nu, pace nu mai fie, din inime
 [inimice,
 Pân' picurul din urmă de sânge n'a
 [peri...
 Pân' azi nu v'au fost bune resfăță-
 [rile noastre,
 Ca și pē ștrasnici judi deci veniți
 [a ne privi.

La luptă sus maghiare! Sus fără
 îndurare!
 Sē dām năvală 'n contra vērvari-
 [lor mișei,

Ce vreu viața, țara s'o prede făr'
 [crutare.
 La luptă, la județul sinistru pen-
 tru ei!
 În van atâtea veacuri au vrut să
 [ne despoic,
 Și acum ne temem ca 'ntr'un an o
 [se perim noi?
 Cu lei am portat cândva eroinic
 [noi răsboie,
 Și acum lași să ne temem de ver-
 [miî din gunoiu?

Sus a mea națiune, sus, și-ți adă
 [minte
 De-ai tîi străbuni ce-odata o lume
 [au cucerit.
 O mie de ani spre tine din vea-
 [curile sfînte
 Privescu-te cu Atilași Rákóczy iubit.
 Ce tîmpuri! Hei dacă noi numai
 [pě jumătate
 Am fi ca și strămoșii de bravure
 [trufași:
 De-a noastră umbră astăzi perire-
 [ar sfărmate
 În val de sânge castre tirane de
 [vrășmași.

VII. *Județul.*

(Az itélet. De Alesandru Pétőfi.)

A popoarelor istorii frunzărindu-le
 [am aflat
 Că cei viața unul popul? Un rîu
 [de sânge spumat
 Ce îș varsă a sa undă până azi făr'
 [necurmare,
 Isvorind din veacuri antici dintr'un
 [stan făr' pregetare.

Nu gîndiți că doar' el sacă. Valul
 [lui ce șerpuiește
 În al mării sêu se gată, acolo se
 prăbușește.
 Cum s'avîntă zile negre — pri-
 [vescu-le lung cu grige, —
 Căci vor fi de fior pline . . , pacea
 [ce azi o gustăm,
 E presemnul unui trăsnet ce avem
 [se-l întimpinăm!
 Prin vîlul funest eu vîd clar tai-
 [nicul cel viitor, —
 Sufletu-mi aprins de dor îl cetește
 [îngrozitor.
 Priveliștea ce se-arată trist me um-
 [ple de teroare,
 Dar de nou făr' înfrînare bucurii
 [sînt cu ardoare!
 Zeul luptelor se 'bracă în ea și
 [cu spada-i iar'
 Călare pe murg alearga p'a lumii
 [imens hotar.
 La luptă dreaptă provoacă națiu-
 [nile pre pămînt;
 Cei drepti cu cei răi în față vor sta
 [sě-și sape mormînt.
 Bătălia va fi cruntă, dar cei buni
 [vor triumfa . . .
 Curgă șiroiu val de sânge, urmeze
 [ce va urma!
 Totuna. Județul mare ce de mult
 [s'a profetit
 Va veni, și se va 'ncepe traiul nou
 [de mult dorit.
 Da Edenul vecinic sus în ceriu nu-
 [vom cerca viori,
 Căci atunci al fericirii raiu va pluti
 [între noi.

Trad. de A. Pituc.

CAUSA RUMÂNĂ ÎN CAMERA MAGHIARĂ.

Zilele trecute mult s'a vorbit despre rumâni în parlamentul unguresc. Am auzit multe bune și frumoșe. Nimenea nu poate astăzi tăgădui simpatia deplină a parlamentului unguresc față de rumâni.

Era vorbă despre răspunsurile date de Maiestatea Sa Regele la Boros-Şebeş prelaților rumâni. Aceasta ocaziune a dat prilej ca să se desbată toată cauza rumână. Vorbirile ținute de unguri ne au convins că ei în pace voesc a trăi cu rumânii și sunt gata a le da toate cele ce li s'ar cuvine rumânilor. Vorbirile lor erau pline de căldură, simpatii față de popor; ura și pisma predicată de ligiști nicăiri.

Dăm loc vorbirei ministrului Hieronimy ținută în ședința de 7 Octobrie a camerei deputaților ✓

Politica de naționalitate a guvernului este foarte simplă, foarte clară. Scopul final al ei este, *ca toți cetățenii acestei patrii să fie fii credincioși ai ei*, ca toți cetățenii patriei fără deosebire de naționalitate să conlucre dimpreună cu noi pentru întărirea înflorirea națiunii. Spre aceasta țintă trebuie să nisuim; deși o parte a inteligenței naționale române și azi stă pe baza programului politic dela 1881, a cărui punct cardinal este, ca Transilvania să aibă autonomie deosebită, suntem deciși, ca acțiunea îndreptată spre acest scop, ori în ce formă s'ar manifesta, să o lovim cu toată asprimea legii. Nisuițele naționalității române mai au o aparițiune tristă și aceasta este, că deși nu publico, căci aceasta ar fi periculos pentru respectivii, — ei totuși sunt și fantasti cari ar voi să compuie un stat național român din români din Ungaria și din români din altor state streine. Da aceștia sunt, dar cred și cutez a afirma, că sunt puțini;

cunoaștem firele, cari s'ar țes din România în Ungaria și fiindcă le cunoaștem, le-am tăiat și le vom și tăia. Pentru acești fantasticii politici nu putem avea alte cuvinte, decât că aceasta națiunea are destulă voință firmă și destulă putere, că aceea, ce este scris de legislațiune, că națiunea este unită și nesaparabilă, să o apere până la cea din urmă picătură de sânge. Față de aceste nisuițe ori ce îngăduire ar fi păcat și eu nu voiu cadea în acest păcat.

Mare majoritate a poporului român este inteligentă, diligentă și plină de bunătate, care ușor se poate governa.

Mulțămită lui Dumnezeu, că asupra acestei mari majorități a poporului român influința agitatorilor este până acum puțină. Și datorința noastră este a grigi, ca între ei să nu ocupe teren influința agitatorilor.

În discușiunea aceasta din nou s'a făcut provocare la ceea, că națiunea maghiară a înființat statul aceasta și ea îl susține. Dar tocmai pentru-că aceasta este așa, nu ne putem îndestuli cu ceea, ca să ne plângem, că românii au viață socială deosebită, au cultura deosebită, au viață economică separată; nu ne putem îndestuli cu aceea, ca să constatăm simplu aceste aparițiuni; noi avem datorința să căutăm și să și aflăm contra acestora mijloacele de vindecare.

Mijloacele aceste nu le vom afla și nu le vom ști aplica, dacă în totdeauna vom să vindecăm numai simptomele, dacă nu vom pătrunde la rădăcina reului, dacă nu vom cauta cauzele, cari sunt mobilul acestei mișcări.

Una dintre aceste cauze este și aceea că în vecina România s'ar urcă la mai multe mii numărul acelor, cari sunt născuți în Ungaria, au studiat în Ungaria și cari apoi au emigrat în România, ca să-și câștige acolo pâinea, căci aici în țară nu și pot asigura traiul. Numai la universitatea din Cluj în anii din urmă au absolvat cursul filosofic 185 de tineri, cari noafând aplicație în țară, s'au dus cu

profesori la scoalele medii în România. Poate că toluși nu e corect, că noi dăm puțină și ocașune unei inteligente a să desvoalta, dar apoi nu i putem da mijloace de traiu, nu-i putem da pâinea.

Societatea încă are mare rol și mare datorință și o țare de dorit, ca societatea maghiară să-și exercească puterea sa de contopire.

Și e de dorit, ca aceasta putere de contopire să o exerceze în măsură mai mare că până aci, să fie mai puțin exclusivistă, decât cum a fost până acum, căci aceste rele nu se pot corege decât cu mijloace morale.

Afară de aceasta mai avem o mare datorință și aceasta e, ca să ne îngrijim de interesele acelei mase de popor român răbdariu și ușor de guvernat, și să îmbrățișăm cu iubire afacerile lui. Este datorința noastră în aceasta cestiune mai naintea de toate, a ne îngriji ca starea preoților români să nu fie așa de miseră, care stare e cauza, ca ei sunt pradă ori cărei agitații și influinței rele; este datorința noastră a ne gândi despre sortea învățătorilor și este datorința noastră a nisui, ca preoții să se crească în spirit patriotic și că acești preoți și învățători să fie apostolii ideii de stat iar nu invers, să lucre spre stricăciunea ei.

În fine trebuie să ne dăm silința, ca după puțină să îmbunătățim administrația în ținuturile locuite de naționalități. Administrația în multe locuri nu corespunde așteptărilor și deși în toate părțile este de lipsă îmbunătățirea ei, în ținuturile naționalităților este o necesitate arzătoare. Căci în ținuturile ungurești administrația rea se impută guvernului, în ținuturile de naționalități se impută magiarimii și statului ungar. Este datorința noastră a îmbunătăți administrația, căci nimic nu mână mai ușor pe popor în brațele agitatorilor, decât dacă nu află o rezolvare grabnică, justă și leală a plângerilor lor din partea autorităților.

Nu crede, că prin acelea ce a zis, a dat un panaceu; nici acea nu crede, că cu aceste mijloace să va ajunge la un rezultat complet în câte-va săptămâni, în

câte-va luni sau chiar și în câți-va ani. Nu numai guvernul acesta, dar și cele ce vor urma, fără deosebire de partid și colorit politic, în costiușurile de naționalitate trebuie să urmărească un program precisat.

Iar aceia, cari privesc la rezolvarea cestiunii, cu noșcredere, se ia aminte că până la 1848 nu s'a făcut nimic în privința aceasta. Epoca, ce a urmat după acest an, n'a avut de loc tondința, ca să împace naționalitățile nemaghiare cu maghiarimea și să deștepte simpatie între ele: dela 1867 încoace ne am înerezut în aceea, că esto destul de tare societatea, destul de tari instituțiile noastre liberale, ca să lege naționalitățile de noi. Dacă voim îmbunătățire, primul paș este mărturisirea, că în aceasta am greșit.*

Rezolvarea cestiunii naționalităților pretinde dispozițiuni positive, a căror contur le-am accentuat. Și dacă vom nisui consecuent și cu paciență spre acest scop, în convingere, că națiunea și rogele încoronat sunt aceeași simțire, sunt convins, că vom rezolva și aceasta grea cestiune.

Dintre toate foile rumânești numai Tribuna s'a arătat de nobilă (odată și ea în viața sa!) discutând enunțiațiunile ministrului cu obiectivitate. Dăm loc articlului Tribunei (nr. 216):

»Dacă nu vom recunoaște aceste aparențe cu deplină obiectivitate, fără ori-ce patimă, binevoști a crede, că nicicând nu vom afla remediile de vindicare.«

Cu intenție scoatem mai întâiu la iveală aceste cuvinte, rostite de ministrul nostru de interne în decursul seu care l'am înregistrat în nrul de ieri, și prin care și-a precisat atitudinea de șef al administrației statului, față cu cestia română. O facom aceasta pe principiul: noblesse oblige. Ca Români numai cu satisfacție am putut lua act, că Excelența Sa, după multă amar de vreme, ni-s'a prezentat ca cel dintăiu, care dela înăl-

țimea fotoliului ministerial a declarat că voește să fie obiectiv față cu noi, și a recunoscut că obiectivitatea neturburată de patimi de ori-ce fel, este indispensabilă pentru a pute rezolva în mod satisfăcător cesiunea românească.

Și recunoaștem cu plăcere, că dl. ministru nu numai în teorie a proclamat aceste principii, ci s'a încercat și în practică a se conduce de ele. În adevăr întreg discursul sau răsuffă un aer de obiectivitate, care mult, foarte mult contrastează cu enunțaiunile anterioare în această materie ale colegilor sei actuali și expirați.

Recunoaștem că aceasta ne obligă, și drept mulțumită ne vom sili și noi, ca discutând la rîndul nostru enunțaiunile ministrelui, să fim tot atât de obiectivi.

Firul roșu al discursului ministerial ni-se pare următorul: Politica de naționalități a guvernului voește ca toți cetățenii patriei, fără deosebire de limbă, să fie credincioși fii ai statului și se conlucre la înflorirea patriei. Acest scop trebuie urmărit, deși o parte a inteligenței române stă pe basa programului din Sibiu, iar' alta, mai mică, voește chiar înființarea unui stat național român din toate teritoriile locuite de Români.

Pre cei dintâiu, care voesc autonomia Ardealului și administrație organizată după teritoriile de limbă, îi vom combate cu toată asprimea legii, iar celor din urmă li-am tăiat și le vom tăia toate firele care îi leagă cu România.

Maioritatea însă a poporului român este inteligentă, harnică, blândă din fire și ușor de guvernat. Pe aceasta trebuie să o câștigăm câtă vreme agitatorii au încă puțină influență asupra ei. Spre acest sfîrșit trebuie căutată iadecina rēului și trebuie apoi aplicate mijloace positive, cum sunt dotatea preoților și a învățătorilor, aplicarea tinerilor inteligenți în funcțiuni, ca să nu fie siliți a emigra, îmbunătățirea administrației, ca poporul să prospereze, să se ferească și astfel să nu fie accesibil pentru agitațiuni etc.

Ne oprim mai ântâiu la partea acca-

sta din urmă a drscursului ministrului de interne.

Ea fără îndoială denotă un mare progres în modul de a privi cesiia naționalităților.

Și cu deosebire aici contrastul este imens între vederile dlui Hieronymi și cele susținute până la dînsul de corifeii politici ai tuturor partidelor maghiare.

Până acum frazele stereotipe erau: Români sunt mulțumiți cu stările de lucruri create lor sub stăpânirea maghiară, și numai o mână de »agitatori fără inimă» fac zarvă din profesiune, din poftă de câștig. Nicăiri în lume naționalitățile nu se bucură de atâta libertatea ca în Ungaria. Statul acesta este stat național maghiar; cui nu-'i place să meargă în România, sau dacă rămâne aici, va fi strivit îndată-co cutoază a face gură.

Aceste tradiții, parte mincinoase, parte barbare, dl Hieronymy le-a abandonat în discursul seu. El destul de lămurit recunoaște, că în adevăr Români au legitime cuvinte de a fi nemulțumiți cu situațiunea ce li-s'a creat.

Recunoaște că administrația este păcătoasă, că Românul nu află dreptate la dirigătoriile țerii, cari toate fiind exclusiv maghiare îi dau dreptul să se plângă, că statul maghiar îl nedrețtește. Recunoaște mai departe, că pentru sucrența inteligentă a poporului român nu este teren de activitate în Ungaria, ceea ce face că mii de bărbați înștruiți au fost siliți să se expatrieze pentru a-'și câștiga pânea. Recunoaște că societatea maghiară este prea exclusivistă, prea fudulă față cu Români, care astfel numai respinși au putut fi de cătră tot ce este maghiar. Recunoaște în fine, că statul n'a dat nici un sprijin școalelor și bisericilor române, așa că clerul și învățătorimea noastră, avisați numai la puterile proprie ale poporului sêrac și împovorat de grēuțai publice, tânjese în sărăcie și trebuie să fie cuprinși de nemulțumiroi.

Cu alte cuvinte dl. Hieronymi recunoaște o bună parte a gravaminelor noastre naționale. Ba nici nu se mulțu-

mește cu atâta, ci declară hotărît, că aceste rolo trebuuse sunato prin mijloace positive, căci numai așa se poate ajunge la rezolvarea cestiei.

Adevărat că ni ar fi părut bine dacă dl ministru ar fi spus apriat care sunt aceste mijloace positive? Care legi existente voește să lo modifice și ce legi nouă voește să creezo spre acest sfîrșit? Căci aceasta d-sa n'a spus-o, ci s'a măr-ginit numai la generalități, din care cu gicu se poate concludo la planurile concrete ce guvernul va fi avënd în această privință.

Dar' să zicem că în curënd ministru-l va veni cu proiecte concrete în direcția schitată prin enunțiațiunile sale de sub întrebare. Noi am dori să o facă și credem a-l pute asigura, că din parte românească nu va întimpina nici o greutate în această activitatea sa.

Va să zică această parte a enunțiațiunilor dlui ministru poporul românesc o poate lua cu plăcere spre știință. Rămâno numai, ca în curënd să-i vedem consecuențele puse în lucrare, cu bună credință și cu recerută bunăvoință. Sub

aceste condiții recunoaștem și noi, că *cestiunea românească se va apropia foarte mult de rezolvarea ei definitivă.*

Românii ca popor de ordine, alo cărui calități buno dl Hieronimy singur le recunoaște, nu voese privilegiu, ci numai dreptate. Ei nu vor să stăpânească și să asuprească pro nimonea, ci numai să-și elupte și să-și asigure garanțiile de existență și dezvoltare. Ei mai presus de toate nu sunt conduși în luptele lor nici de patimi nici de ură de rasă, ci numai de legitimul sentiment al apărării și conservării naționale.

Și din aceea din momentul ce guvernul din Budapesta se va arêta dispus a lo recunoaște gravaminele îndreptățile și a lo oferi mijloacele de îndreptare, nu Românii vor fi aceia care să respingă mâna frățească, numai cât în adevăr sinceră și frățească să fie.»

Nă bucurăm că și despre Tribuna putem a registra ceva înbu-curător.

(—).

BĂNĂȚENII «MODERAȚII.»

Bănățenii încă 'și l'au desfășurat steagul național.

Bănățenii să mișcă. Zilele trecute sub președința dlui Al. Mocioni în Timișoara s'a ținut o conferință la care a participat bănățenii în mare număr.

Primind știrea despre acest fapt credeam că bănățenii vor face ceva treabă bună. Cugetam că Al. Mocioni illustrul bărbat al neamului nostru, scuturându-și lanțurile, 'și-l va sfărma jugul pus pē grumazi de niște pițiguși politici naționali, acă-

ror frunte e un Balteș, acăror coadă ar fi un Brote.

Și poporul rumân ar avea mare lipsă de ceva lucru înțelept. După atâtea nebunii și blăstămății, după atâtea gură mare și colindări prin streinătate nu în interesul poporul, ci în interesul personal al unor calici cu colecte, cu drept am putut aștepta ceva ispravă corespunzătoare intereselor românești de la un bărbat de frunte, precum ar fi, după cum șē ține de comun, Al. Alexandru Mocioni.

Ne am înșelat. Despre confe-

rința de la Timișoară prin foi se citește următoarea declarațiune:

»În scopul înființării unui nou jurnal național un număr aderinți ai partidului național s'a întrunit astăzi aici în Timișoara la o consfătuire confidențială. Deja din incidentul convocării acestei conferințe s'au ivit oare-și cari speranțe de o parte, îngrijiri de altă parte în direcțiunea unei eventuale scisiuni în sinul partidului nostru.

În fața acestor false interpretățiuni conferința n'a aflat de superflu a dechera, că de o scisiune în partidul nostru nici vorbă nu poate fi; din contră conferința s'a ținut cu scopul de a se îngriji pentru înlocuirea jurnalului «Luminatoriul», care cu finea anului curent va înceta, prin un alt organ național. În urma consultărilor închiate cu rezultatul dorit, jurnalul nou »Dreptatea« se va și înființa aici în Timișoara cu 1-a Ianuar 1894. Jurnalul va sta pe baza programului național și va avea de devisă solidaritatea națională.

Deci speranțele ca și îngrijirile amintite și ivite din indemnul înființării organului publicistic din cestiune, nu au nici un temei.

Din conferința fundatorilor jurnalului «Dreptatea.»

Timișoara, în 1 Octobree st. n. 1893.

Dr. Ștef. Petroviciu,   *Al. Mocionyi,*
notariu.   președinte.

Așa-dară «de o scisiune în partidul nostru nici vorbă nu poate fi», — acel partid cu foia sa (Dreptatea) «va sta pe baza programului național» (1881) și va »avea de devisă solidaritatea națională.»

Noi din partea noastră am fi așteptat de la «consfătuirea confidențială» și sinceritate. Căci declarațiunea bănățenilor e cam întunecată; din șirele ei nimic, dintre șire însă mult poate omul să cetească. Mai nainte de toate cetim, că între bănățeni și sibieni s'a ivit o mare

spărtură, care nu se poate astupa cu nimic. «De o scisiune în partidul nostru nici vorbă nu poate fi» însămnează, că în «partidul lui Al. Mocioni,» între partidul moderat »între bănățenii conduși de Al. Mocioni» nu-i scisiune. Da, acest partid »stă pe baza programului național» din 1881, și chiar prin aceasta se deosebește de sibieni, de ligiști, cari sfărticându-l programul național, în butul aceluia au făcut o grămadă de nebunii cunoscute de toți. Aceste prostii și nebunii nu s'au făcut pe baza programului național, căci acel program nu suferă nebunii.

Sibienii lucră contra triplei alianțe, programul național din 1881 se alipește de asta pretinie.

Sibienii lucră contra dualismului; programul național din 1881 nu se atinge de acest pact dintre Ungaria și Austria.

Sibienii voesc o Ungaria federativă, programul național din 1881 voește pre lângă Ungaria o Transilvania cu autonomiă.

Bănățenii și programul național fac amintire despre o luptă legală constituțională, sibienii se tovrășesc cu Liga, cu cehii, cu streinii, cu presa europeană, însuș cu dracul, și ar lucra și cu furci numai ca să-i poată dobori pe unguri.

Bănățenii, mai ales Mocioni vorbește despre necesitatea de frățietate între unguri și poporul rumânesc, sibienii vorbesc despre necesitatea urei și a pismei.

Bănățenii voesc a trăi într'un stat constituțional ca rumâni; sibienii zic: constituționalismul e moartea noastră, mai bine vom fi ruși decât rumâni constituționali.

Bănăţenii şi programul naţional voesc ca drepturile rumânilor să fie eluptate prin tăria şi din omenia neamului rumănesc din stat, — sibienii voesc ca acele drepturi să fie câştigate prin ajutorul cehilor, tējuţilor, ruşilor.

Bănăţenii şi programul naţional voesc, ca rumânul să fiă loial, supus Coronei Stului Ştefan, sibienii voesc, ca «dela Tisa pân' la mare» să se formeze un stat rumân sub corona lui Carol I-ul.

Bănăţenii cei cu programul naţional în mână se numesc «moderaţi», — sibienii cei cu Liga, cu replicile şi nebuniile europene, se numesc iridentîi, ultraişti.

Sibienii lucră cu bani streini, cu colecte naţionale, cu martiriu, cu banii opincei şi rod la fondul Ligei, bănăţenii trăesc din omenia lor, îşi deschid punga şi plătesc.

Apoi mai sunt încă multe deosebiri între sibieni, cari l'au sfârţicat programul naţional, şi între bănăţeni, cari cārpesc la acel program şi l'ar ţine, dacā ar fi cu cine.

Aceste deosebiri între bănăţeni de fapt esistă.

Din acest punct de vedere nu pricepem nici decāt: pentru-ce se leagă Mocioni de sibieni ca scaiul de oaiă. După atâtea deosebiri cum poate zice că el e solidar? Pentru-ce nu păşeşte cu o sinceritate corespunzătoare zicând: Eu nu-s Balteş, nici Balteş nu poate fi în mine. Eu nu-s solidar cu cel ce 'mi aprinde casa, 'mi aduce inimicii streini pre cap. Eu nu-s Raţ cu colecte naţionale. Eu nu voesc ca poporul rumănesc, causa rumână să fiă spurcată prin minciuni. Nu voesc ca minciuna să

aibă atāt preţ ca adevărul. Nu voesc ca nişte copilandri, proşti, fără stare şi avere să-l conducă poporul rumân; nu voesc ca în numele popoului rumân să se facă o politică îmorālă, lipsită de toată omenia. Nu voesc ca din treaba rumână să se facă comediă etc. Cu un cuvânt dacā Al. Mocioni ar voi să fiă sincer, ar avea multe de vorbit.

Mocioni nu vorbeşte într'acest mod publicului. El zice: Sibienii m'au împrōscat, m'au vătămāt în onoare; simţemintele mele naţionale, le-au tras prin tină, eu însă sum solidar; m'au aruncat afară pe uşă, mă bag la ei pe fereastă; m'au pāl-muit dealungul Romāniei, eu le sărut mānile. M'au bājocorit în faţă şi pe dos, eu le laud faptele lor. Ei au zis: la dracul cu tine, n'avem lipsă de tine, el se îmbiă de solidar.

Solidaritatea lui e o îmorali-tate.

El cu solidaritatea lui se înşală pre sine şi pre public. Jurnalul nou »Dreptatea« va fi în servitiul unei minciuni. Oare cum a putea corespunde, după atâtea deosebiri devisei: solidarităţii naţionale?

Urme vechi, mānechāri vechi, cugete vechi, oameni vechi, timizi, fugituri după flenduri de popularitate; oameni şi cu pui şi cu oaē şi cloşca grasă.

Până-când nu se va naşte bărbat între noi politic, cu minte ageră, cu caracter stătornic, ne reflectător la flendurile popularităţii şi la colectele naţionale, care totodată va avea curaj, ca Domnul nostru Isus Hristos, a-i sbiciui afară din biserica naţională pre farisei şi pre neguţătorii, pân' atunci ne vom lovi unul

de altul, dintr'un părete într'altul, cauza rumână nu va secera nici omeniă, nici succes.

Cu oameni împorțați și plățiți

de România, spiritualminte și materialminte calici, ca Balteș și soții, bună treabă nu vom face.

Grig. Moldovan.

PATRIOTISMUL UNGURESC.

(Politicianilor nostri.)

Suntem renegați!

Tribuna (nr. 217) zice: »... afară de Moldovan Gergely, pe care însă numai maghiarii îl consideră de român, ear înaintea românilor trece de renegat ce este, nici un alt român nu este accesibil pentru idei patriotice în sens unghuresc.»

Bine. Suntem renegați, lucrăm în sensul ideilor patriotice unghurești. Noi ca renegați adese-ori ne cufundăm în cugetări și ne punem întrebarea: dacă noi cei ce lucrăm în sensul ideilor patriotice unghurești, suntem renegați, oare cari să fiă ideile patriotice rumânești și cine sunt patrioții cei adevărați cari lucră în sensul acelor? Mult scrutăm după virtuțile acelor mari patrioți, cari sunt chemați a le reprezenta ideile patriotice rumânești!

Avem drept de a prinde bâta rădicată asupra noastră, de a sfărma mâna cu care ne lovesc. Avem drept de a critica caracterul și virtuțile acelor cari se fălesc cu ele. Cel ce lovește într'altul, să fiă tare, nici să aibă scăderi. Un renegat poate fi cufundat în păcatele lumii, nici nu strigăm că suntem sfinți, suntem păcătoși ca toată lumea, conducătorul însă din fruntea unui popor, cel

ce voiește să slujască de model vrednic de imitare, n'aiba păcate, să fiă curat și alb ca lebăda.

Avem de a observa că în fiecare stat nu poate exista mai mult decât un patriotism: în Franța patriotismul francezesc, în Germania cel nemțesc, în Rusia cel rusesc. În Italia n'are loc patriotismul francezesc, în România nu se poate făli cetățeanul afară de patriotismul rumânesc cu patriotism strein. În Hispania jidovii și alte neamuri sunt pătrunși de patriotismul spaniol. Atâta știință ar putea avea și nevoieșii de la Tribună. În Ungaria regele e unghuresc, parlamentul, guvernul, legile, instituțiunile sunt unghurești, nici întru acest stat nu poate exista alt patriotism decât cel unghuresc. Dacă ar fi vorbă pre lângă patriotismul unghuresc de alt patriotism, apoi la noi ar avea loc patriotismul țigănesc, jidovesc, armenesc, rumânesc, nemțesc, tējuțesc, serbesc, rusesc, săsesc etc, că de fapt aceste popoare se află între noi. Dacă filozofii nostri susțin că patriotismul unghuresc nu-i obligator pentru popoarele locuitoare pre pământul statului unghuresc, după ce drept l'ar putea impune patriotismul «rumâ-

nesc« celorlalte popoare? Atunci am fi siliți a recunoaște existența patriotismului jidovesc, țigănesc, armenesc, săsesc, tătăresc, rusesc etc. Oare unde ne ar conduce felurimea acestui patriotism?

Apoi avem încă de a observa că Ungaria prin cunoscutul patriotism unguresc a fost susținută și salvată în împrejurări critice. Regii, eroi, cetățenii statului în tot timpul de «ideile patriotice ungurești» au fost însuflețiți și până astăzi în Ungaria afară de patriotismul unguresc alt patriotism nu s'a cunoscut. Acela care susține că față de acest patriotism, bătrân de o mie de ani, mai există alt patriotism, »idei patriotice rumânești,« acela e dator a arăta lumii din ce constă acel patriotism, și cine sunt bărbații plini de virtuți cari acelui patriotism i-au dat curent? unde sunt faptele glorioase cu cari s'ar documenta că acel patriotism într-adevăr există?

Patriotismul unui cetățean constă din alipirea necondiționată către tron, țară și instituțiuni, are loc numai între hotarele țării. Între hotarele țării, pe teren legal, patriotismul adevărat îi poate pe cetățeni despărți în tabere luptătoare spre binele și înflorirea statului comun, însă cel ce primește bani, sprijin și influință streină ca să fie învingător, cel ce și aruncă armele constituționale legale, cel ce are voie a apuca furci, să ajungă cu forța la oare-care rezultat, acela nu lucră în »sensul ideilor patriotice,« ci slujește idolilor streini.

Corona, parlamentul și guvernul nu pot fi despărțiți de oaltă, Credința către rege, stimarea legi-

lor până ce sunt în vigoare, sunt una. Nime nu poate zice: sun credincios regelui, însă legile sancționate de el nu le respectez; sau sun credincios regelui, însă parlamentul unguresc pentru mine nu există, căci cel ce zice că legile nu le respectează, parlamentul legislativ pentru el nu există, acela îl vatamnă pe rege care a pus jurământ că legile țerei le va ținea și el și prin alții. Cel ce zice: n'am rege, nu-i cred regelui unguresc; cu regele unguresc n'am nici o treabă, capul meu e »împăratul,« cel ce locuște în țări streine — acela lovește în coronă, în constituțiunea țerei, în legile existente, după-ce corona ungurească e așezată pe capul regelui unguresc, constituțiunea, legile nici nu cunosc »împărat«; acela dară care zice că el e supusul împăratului nu e credincios Coronei, nu e patriot bun în sensul ideilor patriotice ungurești.

«Ideile patriotice» în sens unguresc sunt; a fi supușii credinciosi regelui unguresc; a respecta legile sancționate de regele unguresc încoronat cu sfta coronă a Sf.-lui Ștefan, primul rege unguresc; a lucra pe teren constituțional numai între hotarele țerei cu puterea noastră ce o avem.

Tribuna zice: »afară de Moldovan Gergely nici un alt rumân nu este accesibil pentru ideile »patriotice ungurești.«

Oare așa să fie? poporul rumânesc e necredincios regelui, nerespectând legile, ne recunoscând starea constituțională? Acela care nu recunoaște starea constituțională în acest stat, nu-l recunoaște de rege pe rege. Oare poporul rumânesc să nu

fiă accesibil a-l recunoaște de rege pre rege, de lege pre lege?

Noi protestăm contra acestor atacuri în omenia și loialitatea poporului rumân.

Recunoaștem: nu suntem persoane grate înaintea multor oameni. Ingratitudinea își află isvorul în calități și interese personale. Noi am lovit și lovim în mulți netrebniți, nevoieși de martiri, cari ies pre fruntea noastră ca niște parasite. Nici odată nu l'am cunoscut de om mare pre cel mic, gol la cap, mare la gură și stomac. Nu ne-am închinat idolilor moderni «mari naționaliști», pentru-că ei au fost îmbrăcați în cioreci și sumane rumânești. Noi am căutat la fapte, la merite adevărate. Așa-dară noi după-ce ne am înfundat mâna în cuibul gărgăunilor, aceștia văjăiesc în jurul capului nostru. Ne urșesc pentru-că avem principii; nu suntem oi să sărim orbiș după alții.

Ura însă nu-i poate orbi într'atâta pre oameni, fiș conduși de orice pasiuni, de pismă contra unui popor, ca să zică cu drept: »afară de Moldován Gergely nici un alt rumân nu este accesibil pentru ideile «patriotice» — în sens unguresc!» Un neadevăr, o minciună colosală, de care încoalea la redacțiunea Tribunei să află comprimate cu șireada. Căci afară de Prea sfinția Sa Niculae Popea, care înainte de episcopiă căne-cânește să arăta de patriot »în sens unguresc», — toți ceialalți prelați rumâni, un Pavel, un Mețian, un Miron Românul, un Sabo etc. sunt «accesibili pentru ideile «patriotice» ungurești», — ba toți funcționarii rumâni, toți cetățenii de

limbă rumână, afară de cei din jurul Tribunei plătiți cu bani streini, recunosc starea constituțională, pentru-că iău parte la alegeri, respectază legile și sunt supușii credincioși ai regelui unguresc. Acești bărbați să luptă pentru delăturarea gravaminelor poporului rumânesc, o pot face, însă o fac în sensul ideilor patriotice ungurești.

Ura nu-i poate orbi într'atâta pre oameni ca să zică: există între noi un bărbat, care predicând cu curaj și fără interese private ideile patriotice de stat în care trăește, a devenit renegat, vnzător de neam, după-ce patriotismul rumânilor nu poate fi contrastul patriotismului cetățenilor țerei ungurești. Despre jidovul din România, care predică ideile «patriotice» rumânești, despre mohamedanul din Dobrugia, sau albanesul din București, — greul din Galati, sau bulgarul din Braila, fiind în servițiul ideilor de stat rumânești, nu pot afirma consăngeniilor că sunt «renegați», «vinzători de neam» după-ce altă datorință are greul în Atena, altă în București, neamțul în Viena și altă în Berlin. Oare ce s'ar zice despre acel albanez împământent din România când acesta ar predica: »ideile patriotice rumânești sunt flecuri; albanezii nu pot lucra în sensul acela; albanezii din România n'au rege rumânesc», al lor stapân e sultanul din Turcia!» Unde ar ajungă cetățenii din statul rumânesc dacă ar predica: «patriotismul rumânesc nu ne obliigă, lucre toată limba după ideile sale patriotice.» Și ce s'ar alege din statele culte europene, dacă prostiile nevoieșilor din jurul Tri-

bunei ar avea trecere la popoarele din statele civilizate? Mare noroc pentru omenire că de la acești nevoiși plătiți nici Balteș nu core minte mai departe.

Ce facem noi? Facem cea ce o face albanezul, grecul, mohamedanul în România, germanul în Viena etc. Ba noi facem mai puțin decât face Resu din Galați, căci el ca grec își bate peptul și strigă că-i rumân. Așa dară mulți cetățeni ai României și-au lăpădat limba ca să lucre în «sensul ideilor patriotice rumânești» și tot nu sunt renegați; — noi nu ne lăpădam nici de neam, nici de limbă, nici de lege, nici de simțeminte, voim a trăi ca rumâni, însă voim a trăi în sensul ideilor patriotice ale statului unguresc ai cărui cetățeni suntem.

Nu putem fi cetățeni în două state, nu putem avea două patrii; acela care are două patrii, una o va vinde. Nu putem sta cu un picior în București cu celalalte în Sibiu. Nu putem trăi după poruncile și legile din București și Budapesta; acela care vrea să șadă în două luntre, se va cufunda în apă. Vagabunzii, smintiții la minte pot predica alte păreri. Romanitatea noastră nu ne poate împune ca să ne alipim de statul rumânesc; statul rumânesc nu pretindă dela cetățenii altor state ca să facă și să lucre în «sensul ideilor patriotice rumânești,» acest drept l'ar avea apoi și cetățenii de alte limbi față de România.

Din mila nevoieșilor din jurul Tribunei cu banii și ajutorul statului rumânesc pentru noi rumânii «ideile patriotice» sunt idei de ocară, de bajocoră. Românul la noi dacă

să ține de patriot și lucră în sens patriotic e băjocorit, ba e chiar blăstămat; e aruncat afară din societatea rumână. Patriotismul adevărat e aruncat pe gunoiu. La noi e păcat cea ce într'alte state e virtute; la noi a te cufunda în păcate este o virtute care e lăudată în public. A păcătui contra statului, se poate; a băjocori înstituțiunile, așezemintele țerii se poate. A trăi în ură și pizmă cu alte neamuri, se poate. Toate sunt cu putință și sunt bine primite dacă nu sunt în sensul ideilor «patriotice» ungurești.

II.

Să vedem acum cine sunt cei ce ne ating cu numele de renegat, care să fiă patriotismul lor și faptele lor vrednice de imitare? Accentuăm: vorbim despre cei ce sunt la frêne; despre cei ce se laudă că sunt mai buni rumâni, martiri, apostoli, conducători; despre cei ce lovesc în alții și lucră cu măciuca spre binele poporului rumân și bunăstarea patriei.

La împrejurări critice poporele și capătă bărbați ca niște făclii luminători. Istoria popoarelor ne învață că în acele timpuri se ivesc bărbați providențiali cari cu putere extraordinară îl răpesc cu sine însușetându-l prin fapte, minte, simțire pre neamul din care s'au născut. Un Kossuth, un Deák au dat națiunei maghiare o direcțiune pentru totdeauna, au arătat cărările fericirii și ale mării; — un Carol, un I. Brătian au alcătuit dintr'o provincie vazală un stat independent, liber; acești bărbați l'au așe-

zat regatul rumân pre un fundament etern, care numai și numai de mâinile cetățenilor români poate fi zdrobit.

Oare aceia să fie bărbații noștri providențiali cari astăzi se fălesc cu numale de martir? Acea să fie direcția poporului rumân din regatul unguresc care se manifestează prin faptele bărbaților amentiiți? Bună să fie cărarea arătată de ei pentru noi?

Cine sunt acei bărbați providențiali și unde să fie patriotismul lor?

În capul celor de la frêne stă Dr. Ioan Raț, președintele comitetului național din Sibiu. Așa-dară primul bărbat providențial arătat de cărare ar fi acesta. O alegere corespunzătoare stărilor și moralei celor de la frêne. Despre o alegere mai bună nici vorbă nu să poate face. De la cap se împute peștele. Dr. I. Raț era procator. În tinerețe sub nemți avea o cancelariă cu venit de sute de mii. Era apărătorul poporului în necazul acestuia. Să îmbulzeau sermanii rumânași ducându-i bani, acoperindu-l cu cinste. Sub nemți în tinerețe nu făcea politică, aduna bani. Era foarte îndestulit cu jugul nemților. Și-a câștigat casă, pământ; umbla cu patru cai, tremura pământul de autoritatea lui. Să țuca cu bezirkerii, să întreceau în belirei opiniei. Nemții s'au dus, rumânașii l'au lăsat; cancelaria lui a devenit lăcașul șoarecilor. Bani s'au mâncat, casa și pământurile s'au îngreunat cu datorii; din patru cai s'au ales doi, din cocia o căruță; din fracul galant căput negru, din cilindru o pălărie simplă.

În această stare miserabilă a vegetat mulți ani. La strânsurile naționale n'avea nici nume, nici autoritatea; nu-i credea nimenea. Poporul se ferea de cancelaria lui ca dracul de tămăie; țeranul se ferea de el, se ducea la procatori de alte neamuri, sau la alți rumâni. N'avea atâta venit ca să trăiască! A reșian a institutul de credit din Turda, la înființarea acestuia nu l'a onorat nici cu un post; începând de la vârful Găinei (munții apuseni) până la la Murăș și până la Someș nu se afla rumân care să-i caute influința și condeii lui.

Cari să fi fost cauzele acestei stări miserabile? Sunt știute de comun, noi nu le vom înșira. A noastră datorință e a constata faptul că Dr. Ioan Raț, președintele comitetului național din Sibiu, în jurul său fără autoritate, fără influință, de rumâni ferit, fără stare materială aranjată, odată îl vedem în fruntea tribuniștilor ales în butul elementelor moderate, între împrejurări vrednice de compătimire.

Unde sunt meritele acestui bărbat? Unde sunt faptele sevêșite spre binele poporului? Lumină să fie el oare între noi? Al lui patriotism, viață, fapte pot servi doară de model înainte generațiunilor venitoare? Putem-ne noi însufleți la vederea unui om tocit? El să fie bărbatul providențial și lumina ochilor noștri?

Oamenilor! dati-ne desluciri și spuneți-ne pentru ce stă acest bărbat în fruntea noastră? mângăieți-ne cu ceva căci noi desperăm vîzînd soarta poporului nostru în mâinile unui om, care nu era bun

nici pentru sine! Asigurați-ne că acest om nu-i pus în capul nostru de Liga streină, de esaltații și revoluționarii statului vecin; că el nu-i păpușă în mâni streine și nu-i plătit ca să lucre în interese streine! Un om care face speculă din buzunarul poporului, care primește milă de la o opincă despre care se afirmă că-i subjugată, belită de unguri; oare a stoarce ceva ce e stors, a beli ceva se e belit, a jucui pre cel ce e jucuit; a răpi pânea din mâna flămândului, — oare acesta se fiă »patriotismul rumânesc« cel ce după Tribuna mult se deosebește de cel unguresc?

Care se fiă patriotismul acestui bărbat? Că primește bani de la Ligă, că se întinde prin «colecte naționale» după mila opincei, că călătorește într'o lună de trei-patru ori spre București să se constătuiască cu revoluționarii statului român?

Noi ca renegați n'am primit nimic de la unguri; am resistat bunăvoinței ungurești; am refusat tot ce ne ar fi putut atinge independența individuală, voind a trăi ca sëraci, între nevoi, însă cu un condeiu liber și independent — desperăm văzându-i pre conducătorii de la frêne, pre »cei mai buni rumâni« a lucra precum lucră zilerul sau cerșitorul satului umblând și strigând după milă din casă 'n casă.

Doară I. Popoviciu să fiă mai mare între noi? Al lui patriotism și viață să slujască înaintea noastră de model? Un om care din patriotism n'a făcut esamenc, a scris însă și împrăștiat replici; martir care se forește de patimă, căci martirul

nostru 'și-a cules catrafusele, a fugit de frica ungurilor în țeri streine de unde a venit. Martirul aibă curaj a pătini. Martirul de pânura lui Popoviciu vrea să fiă și cu pui și cu oacă, și martir, și fără pătime. Fapta lui poate-ne însufleți, a sluji de model? Moralitatea lui o putem arăta neamului rumânesc spre imitare? A păcătui și a fugi din 'naintea pedepsei este fapt bărbătesc? Dacă aceste sunt bine făcute apoi atunci moralitatea conducătorilor mult se deosebește de moralitatea comună.

E. Brote se fiă bărbatul nostru providențial? De frica ungurilor călătorește de luni de zile prin Europa. Acela care n'are curaj a da piept cu cel ce are treabă, a sta față cu cel vătămat, nu stee în fruntea poporului, dee loc altora!

A fugit și I. Rusul—Sirianul. Acest om are auraj a vătămă onoarea cetățenilor, n'are curaj a da față cu cel vătămat. Viteaz înferecat la spate. Om trimēs și plătit de Liga în acărui sins'a întors. Model să fiă acest bărbat înaintea noastră? Ce e vrednic de imitat din viața acestui vagabund literar? Doară primirea banilor Ligei? Doară depărtarea sa din țară fiind acusat pentru calumniare și vătămăre de onoare? Sau martiriul său fără suferințe? Viața lui amfibială?

Despre N. Roman și calicul Dordea n'avem de verbit. Între toți «martirii», apostolii etc. neamului nostru de astăz A. Balteș s'a purtat ca om, ca viteaz. El stă locului. Ca sërac e legat de gliă, — să poate nici n'ar afla drumul cătră hotarē, totuși e evident, că stă locului; dacā

pecătuiește dă față ca bărbat, se bagă în temniță cu bărbăție. După părerea noastră pentru poporul român numai un martir adevărat există și acela e: Andreiu Balteș. El sufereste pentru toți, pentru toată nația română ca nevrednic, inocent. El este pociumbul pre care cade berbecele; și cei ce îl rădică berbecele în aer, ca să cadă pre sermanul Balteș, sunt vitejii tribuniști, cari apoi fug în toate părțile lumii; pociumbul rămâne. Totuși nime nu ne va sili ca noi dela un Balteș, sau de la un Dordea să primim învățături despre «idei patriotice.» Nime nu poate pretinde, și dacă s'ar pretinde noi renegații din punctul de vedere al dignității neamului nostru, am protesta contra acelei pretensiuni, ca Andreiu Balteș, redactorul Tribunei, să se țină de bărbat providențial pentru noi, cu însușiri vrednice de imitare. Un ștroman nu poate fi între noi călăuz; »ideile patriotice« ale unui ștroman sunt legate de punga altuia.

N'avem de vorbit nici despre Septimiu Albini, căruia din multe puncte de vedere, cu mult mai bine i-ar șede numele: Negrini s'au mai bine zis: Negruț, după pecelele negre ce le are. Acest bărbat, ca ceialalți, trăește din milă »ideile lui patriotice« se află în punga Ligei.

Sau V. Lucaciu să fiă apostolul românilor? El să fiă bărbatul providențial, care are să ne dăe pildă prin viața sa apostolicească mântuitoare? N'avem treabă cu banii de intențiuni, avem treabă cu jurământul unui popă. Și acest popă nevrednic s'a resculat asupra epis-

copului seu, l'a bătut; a lucrat ca un păgân, ca jidovii cei ce l'a restignit pre Hristos. Ba încă el se ține de martir. O faptă din viața acestui om despre care s'ar putea zice că s'a făcut în interesul comun al poporului! Ce e de imitat din viața acestui om? Că a lovit în vlădicul său; ca au păcătuit față de lege și biserică? Ce s'ar alege din sfta noastră biserică dacă preoții au lucra precum a lucrat Lucaciu? Din biserică s'ar alege un orfeu, din cruce bătă, din sfintele cărți maculaturi; din chipuri portret de pănura lui Popoviciu et consortes. La ce fel de patriotism ne a învățat acest om? Care să fiă «ideile patriotice» ale acestui bărbat? Până azi l'am văzut în orfeele din București cu mândre pre jenuchi, l'am văzut în temniță, ca un jezuit, cu sfta scriptură în mână; i-am văzut biserică cu «unitatea rumânilor» și l'am văzut spre ajungerea acestui scop a-i îndemna pre oameni să se lepede de biserică în care s'au născut; l'am văzut culegând milă subsuori cu colecte naționale, nu l'am văzut însă a jertfi trei cruceri pentru oare care scop național. Noi ca renegați continuu scrutăm: prin care fapte ne întrec «ceimai bunirumâni», care sunt faptele conducătorilor cari la lumina oamenilor ar trece de fapte demne de imitare? Nu le aflăm.

Acestia sunt patrioții cei mari, luceaferii luminători, conducătorii, martirii nostri. Ni rușine nouă renegaților de atâta imoralitate.

Un popor poate fi fără bărbați «providențiali», fără martiri, ba și fără conducători. Un popor înțelept își știe alege cărarea pre care

să plece. E un pericol mare însă pentru un popor când se înceasă pe fruntea lui oameni mici, umflându-se zic că sunt mari; zic că sunt martiri și nu pățimesc; zic că lucră fără egoism și store opinca; zic că sunt curăjoși, și fug dinaintea inamicului; zic că ni-o sfințesc cauza națională și ni-o spurcă.

E lucru prost a face din nătâng semizeu, de a-l ținea liliacul de porumb.

Așa este; «ideile patriotice» ale acestor bărbați, ținuta lor necurăjiosă, ne a spurcat cauza, ne-a făcut de ris înaintea lumii. Dacă poporul rumânesc are lipsă de conducători, pre cum și are, pentru ce să așază pe fruntea noastră oameni, venituri, calic, fără calități, ba fără «idei patriotice» de ori ce fel, necurăjioși; pentru-ce nu-l ocupă locul prim bărbați ca să apere cauza rumână cu curaj, prin suferirea temniței documentând că cauza rumânilor e dreaptă?

Unde să fiă moralitatea acestor oameni, și ce să va alege din scumpa noastră nație dacă ea va trebui să supoarte toată cheltuelile netrebnicilor politici? Sau astăz poporul rumân n'are altă lipsă decât să supoarte cheltueli ne esistente, să plătească pentru o fercastă mii, pentru o amëndă de 100 floreni iarăși mii? Lupta politică la noi a devenit o speculă, un geșeft, un joc de burză, o profesiune, după care mulți trăesc, poporul însă sčrăcește de zî ce merge. Nu stee în fruntea noastră copilandri loviți de luleua naționalismului gol, zburători după fluturi și scocioritori în buzdunarul poporului, — a căror idei patriotice nici nu sunt

ungurești, nici rumânești ci țigănești predicând: ubi bene ibi patria, fără colectă națională nici un paș!

III.

Ținuta politică a acestor bărbați oare să fiă corespunzătoare intereselor rumânești, intereselor de stat și patriotismului adevărat? O vom vedea.

Poporul rumân trăește într'un stat care nu este rumânesc. Naștem și ne nutrim pe pământ unguresc. Acest stat s'a cucerit și s'a fundat de unguri. Între furtuni, lupte crâncene, necazuri amare, cu sânge boțzând 'și-a creat inștitutiuni, legi. Ținta acestor așezăminte era a-l întări statul, a le închiega spiritele spre un scop comun, spre bunăstarea, întărirea și iubirea patriei nu cumva dușmanii să o biruiască. Patria noastră a fost apărată de unguri. Cu arma în mână privegheau nu cumva statul unguresc să fiă băntuit de dușmani. Vatra, viața, bunurile noastre erau apărate de unguri. A lor dătorință a fost a da piept cu inimizii patriei, noi eram iobagi cărorora nu li era ertat nici a prinde armă în mână; noi lucram pământul. Ungurii făcându-și dătorința, purtând răsboaiē sângeroasē pentru siguranța statului și a vetrelor noastre, s'au împuținat, i-a mîncat arma, i-au tăiet inimizii, iar' noi cū împlinirea dătorinței, muncirea pământului, fiind scutiți de arme, — ne-am sporit, ne-am înmulțit.

Resărind soarele egalității în 1848, noi am devenit oameni întregi, cetățeni adevărați. Ungurii ne au dat pământuri și drepturi. Jobăgia

s'a șters, Am ajuns la drept a ne amesteca în treburile statului. Am cugetat că a noastră dătorință în statul unguresc este nimicirea neamului unguresc, zdrobirea așezământelor, legilor. Când ungurii se luptau ca leii pentru patriă și își jertfeau viața și bunurile, noi sub paza muscalului, a nemților (ce orbiă de suflet!) am prădat orașe, am omorât mii de mii de unguri! Când nemții au șters constituțiunea țării, noi am strigat: Bine s'a făcut. Am dat mână de ajutor celor ce ne-a zugrumat țara. Politica și patriotismul unui șarlatan, unui Șaguna, care înșălându-i și vînzându-i pe unguri 'și-a câștigat un scaun mitropollesc și sute de mii avere!

Când ungurii 'și-au recâștigat drepturile țerei noi ne-am retras. Am slugit de cătușă nu cumva statul unguresc să se întărească. Nouă nimic nu ne trebuia ce e unguresc, nici rege, nici lege, nici patriotism. Ne-am unit cu ligiștii, cu tējuții, cu cehii, cu presa europeană, cu tot inamicul Ungariei, ca să-l zdrobim statul în care trăim. Am hulit tot ce este unguresc: neam, lege; am ocărit și calumniat instituțiunile țerei. Ne batem joc de «ideile patriotice» și slugim streinilor! Ne aliăm cu streini ca să-i nimicim pe unguri, din acăror bunăvoință trăim. Ei n'au «rege», ei au «împărat»; ei n'au de căutat în Budapesta, se duc spre Viena; ei nu se consfătuiesc cu partidele din parlamentul unguresc, ei se consfătuiesc cu partidele Reichsratului, cu Lueger, cu antisemiții, socialiștii, cu toate elementele rătăcioșe, revoluționare. Bărbații mari, eroii patriei adevărați, zicem, nu-

eroii noștri, căci ai noștri eroi sunt cei ce aprindeau orașele, (ca un Axinte) și slugeau de topor și de sbiciu în mână inamicilor patriei. Spiritul patriotic nu-i spiritul nostru, căci al nostru spirit patriotic ne-a vîndut pentru o coajă uscată nemților; legile aduse în interesul, spre consolidarea statului sunt pentru stricăciunea noastră, -- iată noi, cei ce stăm pe un fundament legal și suntem «accesibil pentru idei patriotice ungurești» suntem renegați, ei însă, cari au fost, accesibili pentru idei absolutice în sens nemțesc, sunt bărbați de frunte, conducători, martiri, oameni fenomenali! Așadară a sfărma constituțiunea statului și a slugi în mână zdrobitorilor de baros — după părerea a mai marilor noștri e patriotism și renegat e acela care zice că aceasta faptă e trada re de patrie.

Apoi cum? poporul rumânesc să n'aibă altă dătorință în acest stat decât să pîndească când se vor rescula inimi asupra lui ca să le ajute? Să n'aibă alta de făcut de cât să slugească de cătușă pe picioarele ungușilor? Să n'aibă dătorință a conlucra spre bunăstarea acestui stat ci să slujească de un viu protest, un ceva negativ, un ceva necurat, inimic etern așezământelor, neamurilor conlocuitoare, amenințătorul păcei? Să n'aibă alt lucru decât a fonda bănci, a face colecte naționale, a vagabunda prin Europa cu praporul național în butul ungușilor? Noi pentru acea să trăim în statul unguresc casă-iocărim pe unguri, să le facem lor și nouă oare rele? Nu ne-am putea noi căpăta alt teren de activitate? Să nu ne putem noi face

pat mai bun, cu mult mai moale; a ne crui o altă soartă, o altă viață?

Să n'avem noi loc în guvernul țerei, cugete la rădicarea binelui comun? Să n'avem noi dătorință a sluji statului cu simț, cu suflet, cu brațe?

Aceia cari susțin un stat și posed în acel stat un popor renitent, dușman legilor, așezemintelor — sunt în drept a-l nimici pre acest popor, a-l zdrobi cu totul, pentru-că siguranța statului stă mai presus de toate. Statul unguresc are dreptul de a ne zdrobi dacă nu-i recunoaștem esistența și lucrăm în contra lui. Tot statul își are dreptul de a-l sfărma pre cel ce îi periclitează esistența.

Pentru recunoașterea acestui drept suntem noi renegați în ochii acelor cari susțin ideii contrare. Însă noi în sufletul nostru suntem liniștiți.

De multe-ori am zis și repetăm: poporul rumănesc are scăderi, are rane. Noi însă îl lovim în cap pre acela de la care așteptăm leacul. Cu dulceață la multe am fi ajuns. Politica urei inaugurată de Iacomul Șaguna trebuie delăturată. Că până când nu vom fi »accesibili pentru ideile patriotice ungurești« până atunci nu putem aștepta dela unguri nimic. Alt patriotism în țară nu poate exista afară de patriotismul unguresc.

Grig. Moldovan.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ACUSA ÎN FAȚA CURȚII CU JURAȚI.

(În treaba Repliciei.)

De Dr. Al. Jezzenszky procuror suprem.

De sigur fie-care dintre p. st. domni jurați își vor mai aduce aminte de acea mișcare care se pornise în cercurile sociale ale statului învecinat român abea de vre-o doi-trei ani și a cărei scop declarat publice ar fi — după cum zice ei — eliberarea și unirea tuturor fraților lor români înjugați și asupriți.

Acesta-i programul așa numitei: Liga.

Problema, scopul și chemarea Ligei ar fi deci eliberarea și unirea românilor cari nu trăseseră sub guvernarea statului român național, fiind pentru asta asupriți, ei sunt împrăștiți prin Ungaria, Austria, peninsula balcanică și Besarabia ruptă de cătra România.

Foarte s'ar înșela acela care ar crede, că aceasta Liga care și-a desfipt problema mîrceață de a elibera și uni pre toți ro-

mânii cari stau sub guvern și jug străin, s'ar ocupa de-cât de puțin, sau ar afla de bine și de neapărat trebuincios a înbrătoșa soartea, desvoltarea națională, viitorul, altor consăngeni ai săi, afară de cei din statul Ungar, adică afară de românii noștri. — Nu! Ligei nu-i pasă de confrății ei destul de numeroși din Austria, Serbia, Macedonia; prin un singur cuvînt nu desaproabă machinațiunile de înrusire continuă cu foc, fer și canciucă în Besarabia, partea întregitoare a României, deslipită de ea prin Ruși abia de un deceniu și jumătate, deși aceasta în literatură se publică sus și tare și se plîng groaznic din aceasta cauză.

Liga nu aude strigatele țerenilor din Besarabia ruptă, cari în ceto de zeci de mii, după cum scriu ei însuși, sunt alungați dela vatra lor proprie, prin munții

Caucasului, iar în locul lor colonizează căzaci. Liga rămâne mută la plângerea acelu membru al camerei care caracterisă înrșirea amintită cu vorbele: dacă ar cuteza în Besarabia cineva a afirma că el e român, atâta l'ar bate cu canciuea cu două ramuri — acolo pre a bine cunoscută — până când ar cădea de durea loviturilor nemiloase. - Liga nu vede faptul că în Besarabia mai multe sute de mii de români nu au o unică școală română, un singur preot român, ba nice o hârtie românească nu poate trece granița acelei provincie nefericită, și ține de lucru natural că dacă cutare biet țeran iș lipește fereasta spartă cu hârtia unei gazete rumânești, îl duc în temniță. Toate aceste fapte amintite, precum și cele ce urmează, sunt scoase din opuri șite de sub tipariul român, contra căror organele ofițioase ale Ligei nice când nu au protestat, și pentru cari aserțiuni acei români sunt responsabili cari le-au publicat acele, car eu am drept de a ve critica isprăvile cu aserțiunile proprii ale d voastre cu cari pășiți înaintea Europei,

Liga, după afirmarea domnilor voastre, constituită pentru eliberarea românilor asuprați nu are un singur cuvînt de desaprobară, de dejudecarea acestei puteri dure folosită, precum afirmați, spre nimicirea libertății, naționalității, limbei, și averei fraților lor despărțiți numai eri alaltă-eri, și a atacurilor sistematice fără cruțare; ba nice observări uu-ș face. Deși poate-se oare cugeta în lumea spirituală a inteligenței române care tinde spre înbrățșării cauzăi de naționalitate a fraților lor asuprați, un scop mai natural, mai basat, mai îndreptătit decât înbrățșarea și a părarea intereselor de naționalitate ale acestor frați ai lor espuși perirei: când aceasta înbrățșare, o demândă nu numai consăngenitatea, ci și un simț mai superior, mai nobil, mai general și adevă iubirea de aproapelui?

Și dacă comparăm acum st. jurați! de o parte scopul acestei mișcări pornite în România, de altă parte poziția ce ocupă față de aceste dispoșițiuni rusăști, cari tind spre nimicirea națională a acestor

români nefericiți, pentru a căror veritate primește răspunderea cartea unui membru din camera română a sanatorului Șoimeseu, — o persoană destul de fidedemnă, — oare mai poate esista și cea mai slabă umbră de îndoială că scopul Ligei, care nu vede soarta românilor din Besarabia, de a nșui spre eliberarea românilor asuprați ar fi drept, sincer și onorific?

Oare casul acesta nu ne dă noauă dovada cea mai celatantă că scopul acestei mișcări pornite spre eliberarea românilor asuprați e un falsum, un neadever mare, care în urma legăturilor de unire mai înainte numai rupte, care în schimbul nimicirei românilor cu cari puțin mai înainte trăiau în celo mai strînsă legături deja e ruptă, e gata a sta în servițiul aceluia care predică cea mai nemiloasă tirănie

Mi-e martor istoria, că nice odată nu s'au pornit mișcări de a uni popoare mai viclene, mai false, și nefundate, încă dela început pre basă mai neadeverate și mincinoase, cași acum!

Dar aceasta st. jurați, e numai partea negativă, a iecanei ce ne presintă asta mișcare. Și dacă aceasta încă e de ajuns pentru scandalisarea simțului de dreptate al unui om de omenie, ce să zic apoi despre scopurile pline de neadeveruri ale punctului de mănecare, când negândindu-se la interesele de naționalitate ale celorlalți români, cari în privința apărării acestora sunt preste tot într'o stare mult mai miserabilă, iș defige ca scop singur eliberarea românilor nștrii, a celor mai liberi, cari gustă drepturi și libertăți egale cu noi și sub masca acesta atacă de-a-dreptul integritatea teritorială a țerilor coroanei ungurești?

Căci isvorul însămnat român, la cari ni-am provocat mai 'nainte, făcând atenți pre față și fără frică pre români la pericolele nimicirei ce o sș urmeze de aici, tot odată dă lumină și scopul factic și adevărat al mișcării precum și sistemul folosit spre ajungerea aceluia și zice, că mișcarea Iredentei române țințește singur spre Ungaria și anume spre cucerirea unei

părți a aceleia, a Ardealului; căci le-a succedat să lăți și a face ca cercurile Iredentiei să se dedească cu ideea că Ardealul să poată ocupa prin România, acela să poată rupe de câtră Ungaria, dar numai cu sprijin, cu ajutor slav.

Aceea ce ne spune acest politic român eminent, aceea ce ne descoperă și desvălește, ceea ce și ministrul de instrucție Ionescu aprobă, toate acestea le aflăm punct de punct în consonanță cu broșura incriminată, la a cărei lațire au muncit acești fii necredincioși ai Ungariei nu numai în lăuntru ei pe calea traducerilor și printre cercurile națiunilor mari europene.

Aceasta carte e cartea inamicilor de moarte ai Ungariei, care înnegrește onoarea și cinstea națiunii maghiare, trecutului ei și toată esepresiunea vieții sale naționale, toate ramurile organizației și administrației sale, în o măsură și cu o cutezanță ne mai pomenită, prin născocire de ofensă mincinoasă, colorire falsă a faptelor deja întemplate și prin întorcături și sucituri răuvoitoare; și pecând de o parte este dovada cea mai eclatantă și sigură despre nisuițele politicilor români mai sus amintite; pe altă parte de un argument în adevăr de necredut despre planurile nu numai crite, ci după cum ne dovedește faptul răspândirii, chiar pornite contra integrității teritoriale a aceluia.

Și că părerea acestor politici români cât e de bună și adevărată, ne-o arată mai bine mapa etnografică adnexată la cartea incriminată unde arătându-se toate teritoriile locuite de români înzădar am cerca Besărabia cu cele câteva sute de mii de locuitori. După mapa aceea pe acest teritoriu nu trăește nice-un suflet de român.

Dacă Liga pentru unitatea românilor și cu densa alătură Iredentă, nu s'interesează de soarta românilor de acolo, din cercurile de interes național român, îi donează, — li aruncă de-a dreptul în brațele Rusiei. Dar oare pentru ce mă mai ocup eu cu date de colorit negativ, când autorii acestei cărți și cu ei răspânditori

plătiți ai acolora, ne spun verde, fără nici o sfială publicând cu litere grase, că românii ungurești, cetățenii statului maghiar: «să mai aplicați a fi ruși decât maghiari.»

Mai bine a fi supuși aceleia ce și ei singuri numesc «tiranie ruscască», de cât cetățenii Ungariei libere.

Și aceasta să o enuncie junimea universitară română din Ungaria? — aceea junime, care totdeauna și pretutindene a fost luptătorul libertății și al progresului?

Nu st. jurați; junimea română academică din Ungaria nu vorbește și nu poate vorbi așa și cu îi apăr contra acestei acuse precât de bătucită pe atât de nimicitoare a proprii lor calumniare; ei cel mult întru atâta pot fi vinovați, că seduși și înșelați prin răuvoitori, în un mod ușoratic și fără de pricepere și-au dat numele de caro au făcut apoi rea întrebuițare câți-va saldatari plătiți bine nu numai de câtră inamicii Ungariei ci și de ai României.

Și acum pun întrebarea st. jurați, în ce modru, pe care drum să poate mai bine servi și pregăti unirea Ardealului cu România, acest scop final nerușinat cari cred al ajunge cu ajutorul slavilor?

Așa, precum ne spun acușatii în broșura răspândită de densii, așa precum s'a făcut pașul prim prin faptul lățirii, adevărat prin atăcarea acolor legi pe cari stă ca pe un fundament integritatea statului unguresc, prin denegarea validității articolului I. de lege din Cluj 1848. și a articolului referitor la regularea Uniunii: XLIII. din 1868; a trage la îndoială îndreptățirea dietei clujene din 1848. și a celei pestane din 1868 cu enunțarea uniunii; aceste pentru români sunt în veci nedrepte, impuse, fără de valoare, enunțând că-s făcute fără consensul românilor și așa aceea referință reciprocă legală, care leagă azi Ardealul de Ungaria, a o enuncie ca lipsită de orice putere obligatoare pentru români, — a protesta 'contra introducerii uniunii în codicele legal, pentru că contra dietei conchimate la 1848, prin regelu încoronat competent, condu-

cătorii unei massë de popor adunat la Blaj au cutezat a protesta și pentru aceasta a afirma că organizația legislațiunei constituite pe baze legale e tot-atâta, cât calcarea în picioare a drepturilor poporului român; a predica că uniunea publicată prin lege e un atentat îndreptat chiar contra vieții românismului; și a avea cutezarea de a amenința statul maghiar că românii nici când nu vor uita aceasta uniune nedreaptă care intenționează sterpirea românismului și pentru aceea în ziua de judecată, care nu-i departe vor cere a li să face destul, și la cas de lipsă își dau și sângele pentru eluptarea libertății naționale: acesta-i st. jurați, un scop revoluționar atât de evident care țintește spre știrbirea unității statului maghiar, care nu are lipsă de argumentare sau dispută. Căci un stat organizat față cu o astfel de ofensă numai o armă posedă, numai unicul răspuns corect îi rămâne, acela, care îl impune necesitatea apărării și care nu-i altul decât: răsturnarea și nimirea din fundament, stîrpirea și cutrupirea totală a acestor atacuri revoltătoare, a expresiunei unor scopuri așa respitoare.

A predica astfel de învățături, a lăți de aceste prin broșuri, a conlucra la lățirea aceloră, a potenția rezistența elementelor sfâșietoare, a-le mări și solidifica forția aceloră și anume din simpla cauză ca să ștergem, să nimicim, să ruinăm din inima confrăților români, deja de ani de zile meru agitați, simțul uniunei nedespărțivero de stat recunoscută de noi toți în totdeauna ca atare, ca să se enuncie de ilegală și fără de valoare unirea Ardealului cu Ungaria: acesta-i, st. jurați! greșala acușăților căci formează după §. 173. a cod. pen. atacul pedepsiver al art. I. din 1848. Cluj și a art. XLIII. din 1868. a căror putere e obligătoare, și a cărei răspândire pe calea tipăriturilor este oprită apriat prin §. 171.

Eu domnilor! las la o parte depingerea ce mi-să oferă mie ca custodelui legilor a acelor pericle cari urmează din neascultarea legilor, din denegarea supunerii față de legi, cari pro ficcare cetă-

tan îl obligă într'o formă, cu un cuvint, cari urmează din atăcarea periclor ce s'ar putea naște din atăcarea dreptului de legislațiune, a stărei legale și a întregi ordine de drept; nu vă presint acel chip al distrugerii, a sfâșierii care denegă recunoștința ce datorește isvorului de legi, legislativei și constituțiunei: căci când e vorbă de aceste două legi, cari asigură în special unitatea și organizația de azi a statului maghiar, dvoastră numai decât veți pricepe și fără neînsemnatele mele cuvinte, toate periclele ce se pot naște din ofensarea legilor în toată privința, ear' acum ea judecătorii fideli ai acestei patrie uumai decât veți pricepe și aceea, că apărarea legilor acum atăcate, scutirea puterii, integrității aceloră constant, cu hotărîre și forție neclintită contra atacului, fie acela îndreptat de ori și unde, și susținerea aceloră în deplina lor întregitate și valoare vă este acum cea mai mare, cea dintâi și cea mai naturală datorie.

Căci autonomia și independința Ardealului croită de broșura răpândită de acușăți, conturbarea organizațiunei statului maghiar conform acestor precepte, ar fi primul paș nu numai spre desfacerea aceluia de cătră corpul Ungariei ei totodată mai în grabă ori mai târziu și spre unirea aceluia cu România, adecă alcătuirea marei Daco-Românie, care e scopul principal spre care au nisuit acușății prin lățirea broșurei. Că ei convinși — poate nu fără fundament — că dacă Ardealului va fi de sine stătător, dacă legăturile dintre ei și Ungaria nu vor fi așa solide, se va ruina, își va perde acest sprijin natural și atunci — im cade greu a-o spune — acest pământ a încetat a fi maghiar va fi pământ românesc și de aici încolo apoi e numai întrebare de timp, că această parte de țară, ajungend la putere aceste nisuițe nepatriotice, până când va putea resista acelei puteri atrăgătoare prin care ar influința asupra sa viața națională a unui stat mărginaș puternic și agresiv în expresiunile sale sociale.

Și acum ear' vă întreb st. jurați! pre

co cale să pot câștiga spiritele pentru acest scop, mare planisat a să realiza cu ajutor slav, adeca unirea Ardealului cu România; care e cel mai potrivit și cel mai îndemnătate mod și instrument spre potențierea puterei, spre estindorea valurilor mișcării pornite, cu ajutoriul căruia

să să țină la ordinea zilei să-i câștige partizani noi atât în România cât și în cereurile confrăților noștrii români din patrie, să să realizeze, sporească și oscite mai bine aceste năsuințe?

(Va urma..)

CÂNTECUL DE JALE AL HONVEZILOR DELA VILÁGOS.

[Din ungurește.]

De unde, de unde așa trist fêrtate,
Genile de ce-ți sunt în lacrămi

[scăldate?

Și durerea 'n față de unde-ți provine
De gândești că lumea-i moartă
pentru tine?

Jalea și durerea 'mi vin dela Világos
Unde Görgey 'l vîndu pe Kossuth

Lajos...

La înmormântare lumea s'a mirat,
Două suntemii honvezi au lăcrimat.

Têmpul era de cu sară spre 'n apus
Când armata noastră armele a de-
[pus ...

Să părea a plânge însuși Domnul
[sfânt:

Că nu se mai află ungur pe pământ.

Fl. Bozgan.

SECĂTURI.

În foile din România se cetăște:

«Să știe că în curênd se va întruni la Geneva «congresul păcii perpetue și libertății» la care vor lua parte și delegații români, dintre cari unul este d. V. A. Ureche.

La întrebarea pusă de acest congres asupra moralei în politică, a apărut o lucrare importantă.»

Dl. Urechea are două capete, două limbi, patru ochi. Capra are să-l pandească curechiul. Marele fraseolog din capul Ligei predică rășboiu, în Geneva va predica pacc. Pro rumânașii Bucureștilor li trimite după năfrămi în contra ungurilor; le dă arme în mână și face multă gâlceavă, în Geneva va fi apostolul păcei. Pentru acea bine s'a făcut că s'a scris o carte asupra «moralei în politică» doară și dl. Urechea va învăța la bătrânețe ceva bun. Vaiu de congresul păcei eterne din Geneva, dacă acolo pa-

cea va fi reprezentată de bărbați precum e și dl Urechea.

*

Nu pornească dl. Urechea spre Geneva, meargă spre Buzeu, la congresul studenților de el condus, și dee-le ștudenților învățatură din morala politiceii, din toleranță. Iată ce ectim într'o foaiă din România:

»La congresul studenților din acest an care a avut loc în Buzeu, se comunică la a doua ședință, că un student Wortmann, din Iași, de 20 ani, al căru tată e cetățean român, a cerut înscrierea sa în Congres, cecace delegatul din Iași n'a voit să facă, fără consimțimêntul Congresului. D. delegat Moyer observă, că d. Wortmann s'a născut după căpătarea cetățăniei și deci el nu e cetățean. Voește apoi a da cetire petiței în extenso și «un jos cu jidani, ovreii» și alte începură să resune un șgomot în sală. Era imposibil a continua. În a III ședință un student Radian lua cuvêntul pentru d. Wortmann. În o

cuvântare caldă susținu dreptatea cauzei petiționarului, dar... hotărârea luată în mijlocul deslănțuirii patimelor, și a unui sgomot infernal, fu, că petiția se va rezolva, când d. Wormann va fi de 21 ani!

Și acești domni intoleranți, mai pățimași ca Ungurii, ridică mânușa contra acestora pentru intoleranța lor față cu Rmâniilor Ardeleni!*

Până-când în țara lui Urechea se vor afla robi, locuitori fără drepturi, nici Urechea, nici România n'are ce să caute la «congresul păcii și libertății» din Geneva. A fi păcătos și a tăcea e un fapt onest, este însă o obrăznicie a predica libertate și a ținea în jug 500.000 de suflete! Iată morala în politica dlui Urechea!

Cetim în *Egalitatea* (nr. 37.):

«Goane din sate. — Ni se afirmă, că în întregul județ Bacău s'au adresat somațiunii Evreilor stabiliți în comunele rurale (mai ales sate) spre a-și părăsi vetrele și că acele somațiuni privesc pe Evrei, cari sunt în condiții legale. — Isgonirile lor s'au făcut chiar în zilele de Serbători și toți își au căutat reingiu în Băcau. Aceste isgoniri nu s'ar fi petrecut, dacă prefectul nu era plecat în străinătate.

Cu acest prilej vor Bacăuanii să înființeze o societatea pentru ajutorarea nenorociților isgoniți din sate, cari au fugit în oraș pentru a-și căuta existența lor.»

Dl Urechea în fața congresului din Geneva va propune: »Să facă congresul pași ca jidovii din România să nu fie gonți, ba să fie chiar eliberați din selăvia.»

Membrii congresului mult se vor mira că în Europa există stat în care încă nu s'a șters selăvia.

*

Cetim în *Unirea* din Blăși:

«După o atare purtare întrebăm, oare nu roșește «Gazeta», când poștește, ca clerul și poporul nostru să o mai țina în casă. Bun e Dumnezeu, și pe incetul o va cunoaște întreg publicul românesc unit, și cu deosebire clerul se va convinge, ce păcat mare comite, când își mai da banii pe o foaie ca «Gazeta», și prin acea o spriginește, ca să poată batjocori tot ce e unit.»

În numărul trecut am afirmat: «dl. Gr. Maior redactorul Gazetei e pungaș», el a tăcut; noi de Gazetă nici nasul nu ni-l ștergem. Acum și *Unirea* s'a convins că o obdeală nu poate ocupa loc în casa unui om cinstit.

*

Bucuria nobunului. Cetim în *Dacia* (nr. 98):

«În Austro-Ungaria lucrurile din zi în zi se complică. În unele părți se proclamă starea de așez;

iar ungurii au ajuns la o turbare nepomenită contra Românilor. Slavii și Românii și întind mâna. Se speră că în curând naționalitățile subjugate vor provoca un congres. Austro-Ungaria se distruge însuși.»

Impărăția Austriei se va înlocui prin împărăția lui. Al. Rad, palmuitul. Bueurați-vă lăcusto, sub acest bărbat liberal «eminent» veți avea de ros!

Criz-Craz.

POSTA REDACȚIUNEI.

Fl. B. *Caranscheș*. Vă rugăm să fiți cu așteptare.

— «Dați la Calicul ce e al Calicului, (bătă) și pe cei ce vă fură (adecă între cetitorii Calicului sunt mulți fâlhari) Calicul ca se-l cetească fără se-l plătească, dați-i dracului. Rușinea neamului lor sunt și vor rămânea toți cei-ce fură gazete abonate de alții, și le cetece în tuță. Reclamați în termen de 30 de zile, și veți primi duplicate. Administrațiunea Calicului.» Glas demn de Calicul și cetitorii lui.

A mai számmal kezdődik az Ungaria III-ik évfolyama. Tisztelettel kérjük olvasóinkat az előfizetések megújítására.

Előfizetés egy évre 6 frt.

Fél évre 3 frt.

A KIADÓHIVATAL.

Cu numărul presente se începe anul al III-a al Ungariei. Sunt rugați st. cetitori pentru renoirea prenumeratiunii.

Ungaria pe an 6 florini.

Pě jumătate de an 3 florini.

Pentru România și străinătate:

Pe an 14 franci.

Pe 1/2 an 6 franci.

Administrațiunea.

Cuprinsul: Al triclea an. Începutul ovului mediu în Ungaria. Amețeli politice. (Broșura: «Politikai szédélgés») Cuvintele române imprumutate de limba maghiară. Elementele ungurești în limba română. Din poezii ungurești. Causa română în camera maghiară. Bănăfenii «moderați». Patriotismul unguresc. Acuși în fața curții cu jurații. Cântecul de jale al honvezilor dela Világos. Sacături. Posta redacțiunii. Instiintare.